

**Αθλητική διαιτησία και δίκαιο της ΕΕ: Σε αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ της
ιδιαιτερότητας της αθλητικής έννομης τάξης (lex sportiva) και της αρχής της
αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά το δίκαιο της Ένωσης**

*Μαρία Σαπαρδάνη**

Στις 16 Ιανουαρίου 2025, η Γεν. Εισαγγελέας Τ. Čapeta παρουσίασε τις Προτάσεις της στην υπόθεση *Royal Football Club Seraing (C-600/23)*, η οποία επί του παρόντος εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου της ΕΕ, κατόπιν αίτησης προδικαστικής απόφασης που υποβλήθηκε από το *Cour de cassation* του Βελγίου. Η υπόθεση αυτή παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να τοποθετηθεί επί ενός ιδιαίτερα κρίσιμου ζητήματος: αυτού της συμβατότητας του μηχανισμού αθλητικής διαιτησίας, όπως προβλέπεται από το καταστατικό της *Fédération Internationale de Football Association (FIFA)* ενώπιον του *Court of Arbitration for Sport (CAS)*, με την ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Το βελγικό ανώτατο δικαστήριο ζητά διευκρινίσεις ως προς το κατά πόσον το δίκαιο της Ένωσης, και ιδίως το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ καθώς και το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (ΧΘΔΕΕ), αντιτίθεται σε εθνικό κανόνα ο οποίος προσδίδει σε διαιτητική απόφαση ισχύ δεδικασμένου (*res judicata*) και μαχητή αποδεικτική ισχύ έναντι τρίτων, στην περίπτωση που ο έλεγχος συμβατότητάς της προς το δίκαιο της Ένωσης έχει διενεργηθεί μόνο από δικαστήριο τρίτης χώρας, ήτοι από όργανο που δεν έχει τη δυνατότητα να υποβάλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Η Γεν. Εισαγγελέας εκτιμά ότι οι διατάξεις της βελγικής νομοθεσίας, οι οποίες απονέμουν ισχύ δεδικασμένου στις διαιτητικές αποφάσεις του CAS που επικυρώνονται από το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Ελβετίας, αντίκεινται στο δίκαιο της Ένωσης και πρέπει να παραμείνουν ανεφάρμοστες. Μόνον έτσι θα παρασχεθεί στον εθνικό δικαστή η δυνατότητα να ασκήσει την εξουσία δικαστικού ελέγχου των κανόνων της FIFA έναντι του δικαίου της Ένωσης. Επομένως, κατά την άποψή της, τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών πρέπει να έχουν τη δυνατότητα πλήρους ελέγχου των κανόνων της FIFA, παρά την ύπαρξη οποιασδήποτε απόφασης του CAS που επικυρώνει τη νομιμότητά τους. Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, την έκταση αυτού του ελέγχου, η Γεν. Εισαγγελέας υποστηρίζει ότι δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε ζητήματα δημοσίας τάξης, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της «παραδοσιακής» εμπορικής διαιτησίας, αλλά θα πρέπει να διενεργείται έναντι όλων ανεξαιρέτως των κανόνων του δικαίου της Ένωσης. Η θέση αυτή, εφόσον υιοθετηθεί από το Δικαστήριο, αναμένεται να επιφέρει ριζικές και πολύπλευρες αλλαγές στο ισχύον σύστημα διαιτητικής επίλυσης διαφορών του παγκόσμιου επαγγελματικού αθλητισμού. Εν αναμονή της επικείμενης απόφασης, το παρόν άρθρο επιχειρεί να αποτιμήσει κριτικά τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις της Γεν. Εισαγγελέως και να αναδείξει τις πιθανές επιπτώσεις της υπόθεσης στην αρχιτεκτονική της αθλητικής δικαιοσύνης.

αθλητικό διαιτητικό δικαστήριο – άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ – αποτελεσματική δικαστική προστασία – άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ – υποχρεωτική αθλητική διαιτησία – *lex sportiva* – πρόσβαση στη δικαιοσύνη – *res judicata* – αναγνώριση ισχύος δεδικασμένου σε διαιτητική απόφαση – εξουσία δικαστικού ελέγχου των κανόνων της FIFA έναντι του δικαίου της Ένωσης – έκταση του ελέγχου – κανόνες δημοσίας τάξης

I. Αθλητισμός και δίκαιο της Ένωσης: σύντομες εισαγωγικές παρατηρήσεις

Για πολλά χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είχε ρητή αρμοδιότητα στον τομέα του αθλητισμού. Παρόλα αυτά, ζητήματα αθλητικού χαρακτήρα είχαν αρχίσει να ανακύπτουν έμμεσα ενώπιον του Δικαστηρίου σε υποθέσεις που αφορούσαν την εφαρμογή κανόνων της εσωτερικής αγοράς. Η εμβληματική απόφαση *Bosman* αποτελεί εν προκειμένω σημείο αναφοράς, καθώς εγκαινίασε έναν ευρύτερο διάλογο γύρω από τη σχέση του επαγγελματικού

* ΜΔΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτης ΚΛΕΟΔ

αθλητισμού με το ενωσιακό δίκαιο¹. Ακολούθησαν κι άλλες παρόμοιες αποφάσεις, οι οποίες ανέδειξαν την ανάγκη διαμόρφωσης μιας ενιαίας και συνεκτικής ευρωπαϊκής πολιτικής για τον αθλητισμό². Η εξέλιξη της σχετικής νομολογίας οδήγησε σταδιακά τα θεσμικά όργανα της Ένωσης στην υιοθέτηση σειράς πρωτοβουλιών για μια πιο συστηματική και συντονισμένη προσέγγιση της αθλητικής δραστηριότητας εντός της ενωσιακής έννομης τάξης. Αυτό εκφράστηκε κυρίως μέσα από πολιτικά κείμενα, δηλώσεις και εκθέσεις³. Το 2007, η Επιτροπή παρουσίασε τη Λευκή Βίβλο για τον Αθλητισμό, το πρώτο ολοκληρωμένο πολιτικό κείμενο της Ένωσης που αναγνώρισε τη σημασία του αθλητισμού ως κοινωνικού και οικονομικού φαινομένου εντός της Ευρώπης και έθεσε τις βάσεις για τη χάραξη στρατηγικών κατευθύνσεων στον εν λόγω τομέα⁴. Η Λευκή Βίβλος, μαζί με το Σχέδιο Δράσης «Pierre de Coubertin» που τη συνόδευε⁵, προετοίμασαν την ένταξη του αθλητισμού στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης.

Η Συνθήκη της Λισσαβώνας (2009) εισήγαγε για πρώτη φορά ρητή αρμοδιότητα της Ένωσης στον τομέα του αθλητισμού μέσω του άρθρου 165 ΣΛΕΕ. Η πρώτη παράγραφος του άρθρου αυτού προβλέπει ότι «[η] Ένωση συμβάλλει στην προώθηση των ευρωπαϊκών επιδιώξεων στον χώρο του αθλητισμού, λαμβάνοντας υπόψη παράλληλα τις ιδιαιτερότητές του, τις δομές του που βασίζονται στον εθελοντισμό καθώς και τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό του ρόλο», ενώ η δεύτερη παράγραφος αναφέρεται στον στόχο της Ένωσης «να αναπτύσσει την ευρωπαϊκή διάσταση του αθλητισμού, προάγοντας τη δικαιοσύνη και τον ανοιχτό χαρακτήρα των αθλητικών αναμετρήσεων και τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων για τον αθλητισμό φορέων, καθώς και προστατεύοντας τη σωματική και ηθική ακεραιότητα των αθλητών, ιδίως των νεότερων μεταξύ τους». Το γράμμα του άρθρου 165 ΣΛΕΕ πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα του άρθρου 6, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ. Από τη συνδυαστική ανάγνωση των δύο διατάξεων προκύπτει ότι η αρμοδιότητα της Ένωσης στον τομέα του αθλητισμού είναι υποστηρικτική. Η Ένωση έχει τη δυνατότητα να εκδίδει νομικές πράξεις με αποκλειστικό σκοπό να υποστηρίξει, να συντονίζει ή να συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών, χωρίς όμως να μπορεί να εναρμονίσει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις που θεσπίζονται σε εθνικό επίπεδο⁶. Η προσθήκη του άρθρου 165 ΣΛΕΕ στη Συνθήκη της Λισσαβώνας και η αναφορά στον αθλητισμό αντανακλούν τη θεσμική «εμπλοκή» της Ένωσης σε υποθέσεις αθλητικού ενδιαφέροντος. Ταυτόχρονα, σηματοδοτούν την αναγνώριση της ιδιαιτερότητας της αθλητικής δραστηριότητας (specificity of sport)⁷, ιδίως όταν αυτή αποκτά οικονομική διάσταση, και της κοινωνικής αποστολής του αθλητισμού εντός της Ένωσης.

¹. ΔΕΚ C-415/93, *Union royale belge des sociétés de football association κ.λπ./Bosman κ.λπ.*, 15.12.1995, ECLI:EU:C:1995:463. Βλ., συναφώς, A. L. LEE, *The Bosman Case: Protecting Freedom of Movement in European Football*, *Fordham International Law Journal*, 1995, σσ. 1255-1316, S. VAN DEN BOGAERT, *Bosman: the genesis of European sports law*, σε: M. Maduro / L. Azoulai (eds), *The past and future of EU law: the classics of EU law revisited on the 50th anniversary of the Rome Treaty*, Hart Publishing, Oxford, 2010, σσ. 488-497, S. WEATHERILL, *Bosman Changed Everything: The Rise of EC Sports Law*, *European Sports Law*, ASSER International Sports Law Series, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2014, σσ. 497-506.

². ΔΕΚ C-176/96, *Lehtonen και Castors Braine*, 13.04.2000, ECLI:EU:C:2000:201, ΔΕΚ C-438/00, *Deutscher Handballbund*, 08.05.2003, ECLI:EU:C:2003:255.

³. Βλ., για παράδειγμα, την Έκθεση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με στόχο τη διαφύλαξη των σημερινών δομών του αθλητισμού και τη διατήρηση της κοινωνικής λειτουργίας του στο κοινοτικό πλαίσιο (Έκθεση του Ελσίνκι για τον αθλητισμό), 10 Δεκεμβρίου 1999, COM(1999) 644 τελικό.

⁴. Λευκή Βίβλος για τον Αθλητισμό, 11 Ιουλίου 2007, COM(2007) 391 τελικό.

⁵. Commission Staff Working Document - Action Plan "Pierre de Coubertin" - Accompanying document to the White Paper on Sport, 11 Ιουλίου 2007, SEC(2007) 934.

⁶. Βλ. άρθρο 165 παρ. 4 ΣΛΕΕ.

⁷. A. VERMEERSCH, *Specificity of sport*, σε: J. Anderson / R. Parrish / B. García (eds), *Research Handbook on EU Sports Law and Policy*, Edward Elgar Publishing, 2018, σσ. 307-325, R. C. R. SIEKMANN, *The Specificity of Sport: Sporting Exceptions in EU Law*, σε: *Introduction to International and European Sports Law*, ASSER International Sports Law Series, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2012, σσ. 67-96.

II. Η αλληλεπίδραση του CAS με την ενωσιακή έννομη τάξη

Το Court of Arbitration for Sport (στο εξής: CAS) ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και λειτουργεί από το 1984 ως ένα ειδικό αθλητικό δικαστήριο. Όραμα των ιδρυτών του ήταν η δημιουργία ενός ενιαίου υπερεθνικού οργάνου, ικανού να διασφαλίζει τη συνοχή στην ερμηνεία του αθλητικού δικαίου, τη διαφάνεια και την εξειδικευμένη απονομή της αθλητικής δικαιοσύνης, υπηρετώντας τη θεμελιώδη αρχή της αθλητικής ακεραιότητας⁸. Ως έδρα του επελέγη η Λωζάννη (Ελβετία), καθώς εκεί βρίσκεται και η έδρα της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, με την οποία το CAS διατηρεί στενή θεσμική σχέση. Ένας επιπλέον λόγος είναι ότι η Ελβετία φιλοξενεί πολυάριθμους διεθνείς οργανισμούς, επίσημα διαιτητικά *fora* (π.χ. το Κέντρο Διαιτησίας και Διαμεσολάβησης του WIPO στη Γενεύη) και *ad hoc* διαιτησίες, παρέχοντας ένα σταθερό και προβλέψιμο νομικό πλαίσιο, φιλικό προς τη διεθνή διαιτησία.

Στη διάρκεια των χρόνων, το CAS απέκτησε πλούσια εμπειρογνομosύνη σε θέματα αθλητικού δικαίου (*lex sportiva*, *lex ludica*) και καθιερώθηκε στον κόσμο του αθλητισμού ως ένας εξειδικευμένος μηχανισμός που συμβάλλει στην ταχεία και οικονομική έκδοση αποφάσεων⁹. Σήμερα αποτελεί το κύριο διεθνές διαιτητικό όργανο για την επίλυση κάθε είδους αθλητικών διαφορών¹⁰. Κατά των αποφάσεων του χωρεί προσφυγή ενώπιον του Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Ελβετίας (στο εξής: ΑΟΔΕ), το οποίο ασκεί οριακό μόνο δικαστικό έλεγχο¹¹. Σύμφωνα με όσα ορίζει ο ελβετικός ομοσπονδιακός νόμος περί ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, η επανεξέταση των αποφάσεων του CAS είναι δυνατή μόνο για έναν περιορισμένο αριθμό λόγων, συμπεριλαμβανομένης της αντίθεσης μιας διαιτητικής απόφασης στη δημόσια τάξη¹². Στο πλαίσιο αυτό, ο έλεγχος του ΑΟΔΕ περιορίζεται στην εξακρίβωση της τήρησης της δημόσιας τάξης, όπως αυτή ερμηνεύεται από το ελβετικό δίκαιο¹³. Η εσφαλμένη εφαρμογή του εσωτερικού δικαίου, ή η προδήλως εσφαλμένη διαπίστωση των πραγματικών περιστάσεων, δεν συνιστούν αφ' εαυτών παραβίαση της δημόσιας τάξης¹⁴.

Μολονότι το CAS δεν ανήκει στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης και εδρεύει εκτός της ενωσιακής έννομης τάξης, εγκαθιδρύει έμμεσα μια σημαντική σχέση με το ενωσιακό δίκαιο. Στο πλαίσιο των διαφορών οι οποίες άγονται ενώπιόν του, καλείται να εξετάσει τη νομιμότητα κανόνων αθλητικών ομοσπονδιών (ή των αποφάσεων που στηρίζονται σε τέτοιους κανόνες) οι οποίοι συχνά αφορούν το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως τις διατάξεις των Συνθηκών περί ελεύθερης κυκλοφορίας και ανταγωνισμού, καθώς και τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης. Σε μια τέτοια περίπτωση, εφόσον ούτε το CAS αλλά ούτε και το ΑΟΔΕ αποτελούν «δικαστήριο κράτους μέλους» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, όπερ και σημαίνει ότι δεν μπορούν να απευθύνουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα, ο μόνος τρόπος για να μπορέσει να ελεγχθεί από το Δικαστήριο η συμβατότητα κανόνων μιας αθλητικής ομοσπονδίας προς το δίκαιο της Ένωσης είναι να επανεισαχθεί η επίμαχη διαφορά, μετά το πέρας της διαιτητικής

⁸ R. H. McLAREN, *The Court of Arbitration for Sport*, σε: J. A.R. Nafziger / R. Gauthier (eds), *Handbook on International Sports Law*, 2nd ed., Edward Elgar Publishing, 2022, σσ. 163-164.

⁹ L. CASINI, *The Making of a Lex Sportiva by the Court of Arbitration for Sport*, *German Law Journal*, 2011, σ. 1321 επ.

¹⁰ Σχεδόν όλες οι αθλητικές ομοσπονδίες, καθώς και όλες οι Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, αναγνωρίζουν τη δικαιοδοσία του CAS.

¹¹ Παραίτηση από το δικαίωμα άσκησης προσφυγής ακύρωσης κατά διαιτητικής απόφασης του CAS δεν είναι δυνατή. Βλ., συναφώς, *Décision du Tribunal fédéral suisse* 4P.172/2006, 22.03.2007=ATF 133 III 235.

¹² Βλ. άρθρο 190 παρ. 2.

¹³ Σύμφωνα με τη νομολογία του ΑΟΔΕ (*Décision du Tribunal fédéral suisse* 4P.278/2005, 08.03.2006=ATF 132 III 389), το δίκαιο της Ένωσης στον τομέα του ανταγωνισμού δεν αποτελεί μέρος της δημόσιας τάξης της Ελβετίας. Πρβλ. και A. RIGOZZI, *Challenging awards of the Court of Arbitration for Sport*, *Journal of International Dispute Settlement*, 2010, σσ. 217-265, U. HAAS, *The Influence of EU Law on International Arbitration in Particular in Switzerland*, σε: C. Müller / A. Rigozzi (eds), *New Developments in International Commercial Arbitration 2012*, Zürich, Schulthess Verlag, 2012, σσ. 47-78.

¹⁴ Έτσι A. DULITZKY, *Redressing the Eurocentric Approach of the Court of Arbitration for Sports to Human Rights Law*, *Marquette Sports Law Review*, 2024, σ. 482.

διαδικασίας του CAS, ενώπιον τακτικού δικαστηρίου κράτους μέλους της Ένωσης¹⁵ ή ενώπιον οργάνου που ανήκει στο θεσμικό σύστημα της Ένωσης. Τούτο ακριβώς συνέβη στην υπόθεση *Meca-Medina και Majcen*¹⁶. Δύο επαγγελματίες αθλητές κολύμβησης που τιμωρήθηκαν από τη Διεθνή Ομοσπονδία Κολύμβησης (FINA), βάσει των κανόνων αντιντόπινγκ της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, για χρήση απαγορευμένης ουσίας (νανδρολόνη), αφού ηττήθηκαν στη διαιτητική διαδικασία ενώπιον του CAS, απευθύνθηκαν αρχικά στην Επιτροπή και έπειτα στα ενωσιακά δικαστήρια ζητώντας την εξέταση των κανόνων αντιντόπινγκ υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης. Το τότε ΔΕΚ διαπίστωσε ότι το γεγονός και μόνον ότι ένας κανόνας έχει αμιγώς αθλητικό χαρακτήρα δεν σημαίνει ότι εξαιρείται αυτομάτως από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης¹⁷. Εφόσον ο εν λόγω κανόνας διέπει την άσκηση αθλήματος ως οικονομικής δραστηριότητας και παράγει συνέπειες οικονομικού χαρακτήρα, υπόκειται στον έλεγχο των ενωσιακών αρχών και των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας και ανταγωνισμού¹⁸.

Επομένως, δεν υφίσταται μια πλήρης αυτονομία της *lex sportiva* έναντι του δικαίου της Ένωσης. Οι κανόνες αθλητικών ομοσπονδιών μπορούν καταρχήν να ελεγχθούν από τα ενωσιακά δικαστήρια υπό το πρίσμα των διατάξεων των Συνθηκών. Ωστόσο, ο έλεγχος αυτός επαφίεται, στην πράξη, στον ηττηθέντα στη διαιτητική διαδικασία διάδικο. Ο τελευταίος έχει στη διάθεσή του διάφορες δυνατότητες που του επιτρέπουν να επιδιώξει την επανεξέταση της υπόθεσής του από όργανα που εντάσσονται στο θεσμικό πλαίσιο της Ένωσης και δεσμεύονται από το ενωσιακό δίκαιο. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την εμπλοκή του Δικαστηρίου ως τελικού και αυθεντικού ερμηνευτή του ενωσιακού δικαίου. Η υπόθεση *Meca-Medina και Majcen* ανέδειξε την απουσία θεσμικού διαύλου επικοινωνίας μεταξύ Δικαστηρίου και CAS, μολονότι το τελευταίο καλείται συχνά να ερμηνεύσει ή να εφαρμόσει δίκαιο της Ένωσης. Η αδυναμία του CAS, αλλά και του ΑΟΔΕ – του μοναδικού τακτικού δικαστηρίου που μπορεί να ελέγχει τις αποφάσεις του CAS – να «συνομιλούν» με το Δικαστήριο στο πλαίσιο θεσμοθετημένης διαδικασίας αποκαλύπτει ένα ουσιώδες θεσμικό κενό, διότι μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένη, αποσπασματική ή αντιφατική εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου στο πεδίο των αθλητικών διαφορών¹⁹. Επιπλέον, το ποσοστό των υποθέσεων αθλητικού δικαίου που τελικά φθάνουν ενώπιον των ενωσιακών δικαστηρίων παραμένει εξαιρετικά περιορισμένο, καθώς εξαρτάται από τη βούληση των ηττηθέντων στη διαιτητική διαδικασία διαδίκων να εμπλακούν, με δική τους πρωτοβουλία, σε μεταγενέστερες διαδικασίες -συχνά ιδιαίτερα δαπανηρές και χρονοβόρες- εντός του πλαισίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, η ερμηνεία και εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου από το CAS δεν υπόκειται πάντοτε σε πλήρη και συστηματικό έλεγχο από όργανο που ανήκει στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης, με αποτέλεσμα να μην διασφαλίζεται θεσμικά η συμβατότητα όλων των διαιτητικών αποφάσεων με το δίκαιο της Ένωσης. Η εν λόγω θεσμική αδυναμία εξακολουθεί να παραμένει ένα ανοικτό ζήτημα²⁰.

¹⁵. Βλ., για παράδειγμα, τον δικαστικό αγώνα της Claudia Pechstein, επαγγελματία παγοδρόμου ταχύτητας, ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων. D. MAVROMATI, CAS through the lens of the European Court of Human Rights and other tribunals, σε: J. A.R. Nafziger / R. Gauthier (eds), Handbook on International Sports Law, 2nd ed., Edward Elgar Publishing, 2022, σ. 207 επ., A. DUVAL, Constitutionalizing the Court of Arbitration for Sport. The Return of Claudia Pechstein, VerfBlog, 20.07.2022.

¹⁶. ΔΕΚ C-519/04 P, *Meca-Medina και Majcen/Επιτροπή*, 18.07.2006, ECLI:EU:C:2006:492.

¹⁷. Ibid, σκ. 27.

¹⁸. Ibid, σκ. 28 επ.

¹⁹. M. MATAIJA / P. C. MAVROIDIS, The Court of Arbitration for Sport (CAS) and EU Law. Never the Twain Shall Meet?, EU Law Live, 21.06.2025, σ. 3.

²⁰. Βλ. αναλυτικότερα σε S. WEATHERILL, Saving Football from Itself: Why and How to Re-make EU Sports Law, Cambridge Yearbook of European Legal Studies, 2022, σσ. 4-23.

III. Η δικαιοδοσία του CAS βάσει των κανόνων της ISU στον τομέα της παγοδρομίας: η υπόθεση C-124/21 P (*International Skating Union/Επιτροπή*)

Πρόσφατα, η προβληματική της σχέσης μεταξύ της διαιτητικής διαδικασίας ενώπιον του CAS και του δικαίου της Ένωσης βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, ιδίως υπό το φως των νεότερων νομολογιακών εξελίξεων. Τον Δεκέμβριο του 2023, το Δικαστήριο εξέδωσε για πρώτη φορά απόφαση με την οποία αξιολόγησε ευθέως τη συμβατότητα του συστήματος διαιτησίας του CAS με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου²¹. Συγκεκριμένα, επιλαμβανόμενο αίτησης αναίρεσης της Διεθνούς Ένωσης Παγοδρομίας (στο εξής: ISU), το τμήμα μείζονος σύνθεσης του Δικαστηρίου εξέτασε, μεταξύ άλλων, κατά πόσον οι κανόνες περί διαιτησίας της ISU, οι οποίοι απονέμουν στο CAS υποχρεωτική και αποκλειστική αρμοδιότητα για την επίλυση κάθε διαφοράς, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών που ανακύπτουν σε σχέση με την άσκηση αθλήματος ως οικονομικής δραστηριότητας στο έδαφος της Ένωσης, καθιστούν δυνατό τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο της τήρησης του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο καταρχάς επιβεβαίωσε ότι η άσκηση αθλητικής δραστηριότητας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης στο μέτρο που συνιστά οικονομική δραστηριότητα²². Στη συνέχεια, τόνισε ότι η νομική αυτονομία που αναγνωρίζεται στις αθλητικές ενώσεις δεν μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμούς στην άσκηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που οι ιδιώτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης²³. Οι αθλητές, επομένως, πρέπει να μπορούν να επικαλούνται τα δικαιώματα που τούς απονέμει το δίκαιο της Ένωσης και να έχουν πρόσβαση σε αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο. Όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο, κατά τον εν λόγω έλεγχο πρέπει να μπορεί να εξεταστεί η συμμόρφωση των διαιτητικών αποφάσεων του CAS προς τις θεμελιώδεις διατάξεις που εμπίπτουν στη δημόσια τάξη της Ένωσης, στις οποίες περιλαμβάνονται οι διατάξεις του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης (άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ)²⁴. Η απαίτηση αυτή καθίσταται, σύμφωνα με το Δικαστήριο, ιδιαιτέρως επιτακτική όταν ο μηχανισμός διαιτησίας δεν αποτελεί προϊόν ελεύθερης συμφωνίας μεταξύ των μερών, αλλά επιβάλλεται μονομερώς από ένα υποκείμενο ιδιωτικού δικαίου, όπως η ISU, σε άλλα υποκείμενα ιδιωτικού δικαίου, ήτοι στους αθλητές, υπό την απειλή του αποκλεισμού από τις διοργανώσεις της ISU.

Τελικά, διαπιστώθηκε ότι το ΑΟΔΕ, που είναι το μόνο όργανο ενώπιον του οποίου χωρεί προσφυγή κατά των αποφάσεων του CAS, διενεργεί εξαιρετικά περιορισμένο δικαστικό έλεγχο, ο οποίος δεν εγγυάται τον σεβασμό των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης. Επιπλέον, πρόκειται για δικαστήριο συσταθέν σε τρίτο κράτος που, ως εκ τούτου, δεν εξουσιοδοτείται να υποβάλλει προδικαστικά ερωτήματα βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Συνεπώς, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κανόνες διαιτησίας της ISU, καθ' ο μέρος απονέμουν υποχρεωτική και αποκλειστική αρμοδιότητα στο CAS, δίχως πρόβλεψη για έλεγχο των διαιτητικών αποφάσεων του τελευταίου από τα εθνικά δικαστήρια της Ένωσης υπό το πρίσμα του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού, είναι ασυμβίβαστοι με το δίκαιο της Ένωσης.

Μολονότι το σκεπτικό της απόφασης περιορίζεται σε ζητήματα ανταγωνισμού, ιδίως στον αντίκτυπο των κανόνων της ISU στην παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, η προσέγγιση του Δικαστηρίου έχει πυροδοτήσει μια ευρύτερη συζήτηση στον χώρο του αθλητισμού αναφορικά με την έκταση του δικαστικού ελέγχου επί των αποφάσεων του CAS. Ειδικότερο

²¹. ΔΕΕ C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, 21.12.2023, ECLI:EU:C:2023:1012.

²². Ibid, σκ. 91. Πρβλ. και τις ΔΕΕ C-333/21, *European Superleague Company*, 21.12.2023, ECLI:EU:C:2023:1011, σκ. 83, και ΔΕΕ C-680/21, *Royal Antwerp Football Club*, 21.12.2023, ECLI:EU:C:2023:1010, σκ. 103, οι οποίες εκδόθηκαν την ίδια ακριβώς ημέρα και αφορούσαν καταγγελίες για παραβάσεις κανόνων του ανταγωνισμού από διοικητικά όργανα του ποδοσφαίρου.

²³. ΔΕΕ C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, ό.π., σκ. 196, ΔΕΕ C-680/21, *Royal Antwerp Football Club*, ό.π., σκ. 53.

²⁴. ΔΕΕ C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, ό.π., σκ. 193.

ενδιαφέρον συγκεντρώνει η εκκρεμής υπόθεση C-600/23²⁵, η οποία αφορά το σύστημα διαιτησίας στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Δεδομένου ότι το καταστατικό της Fédération Internationale de Football Association (στο εξής: FIFA) ορίζει το CAS ως αποκλειστικό και υποχρεωτικό δικαιοδοτικό όργανο για την επίλυση των ποδοσφαιρικών διαφορών, η υπόθεση παρουσιάζει ουσιώδεις ομοιότητες με την υπόθεση για την ISU και αναμένεται να συμβάλει καθοριστικά στην περαιτέρω εξέλιξη της σχετικής νομολογίας. Στο επίκεντρο τίθενται κρίσιμα ζητήματα σχετικά με την ισχύ δεδικασμένου (*res judicata*) και τη δεσμευτικότητα των αποφάσεων του CAS έναντι των κρατών μελών, ιδίως όταν ο έλεγχος συμβατότητάς τους με το δίκαιο της Ένωσης έχει διενεργηθεί μόνον από το ΑΟΔΕ, δηλαδή από δικαστήριο κράτους μη μέλους της Ένωσης.

IV. Η δικαιοδοσία του CAS βάσει των κανόνων της FIFA στον τομέα του ποδοσφαίρου: η εκκρεμής υπόθεση C-600/23 (*Royal Football Club Seraing*)

Στις 16 Ιανουαρίου 2025, η Γεν. Εισαγγελέας Τ. Čapeta παρουσίασε τις Προτάσεις της στην υπόθεση C-600/23, η οποία τέθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου κατόπιν αίτησης προδικαστικής απόφασης που υποβλήθηκε από το Cour de cassation του Βελγίου. Η υπόθεση αφορά διαφορά μεταξύ, αφενός, της Royal Football Club Seraing, μιας ένωσης μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που διοικεί τον ποδοσφαιρικό σύλλογο του Seraing στο Βέλγιο, και, αφετέρου, της FIFA, της UEFA και της Βελγικής Βασιλικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας (URBSFA), σχετικά με τη συμβατότητα, με το δίκαιο της Ένωσης, των κανόνων της FIFA που προβλέπουν την απαγόρευση της ιδιοκτησίας οικονομικών δικαιωμάτων των ποδοσφαιριστών από τρίτους (πρακτικές «third party ownership» ή «third party investment»). Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης έχουν, εν συντομία, ως εξής.

Κατόπιν της σύναψης συμφωνιών με ιδιωτική εταιρεία στη Μάλτα για τη μεταβίβαση των οικονομικών δικαιωμάτων ποδοσφαιριστών, η Royal Football Club Seraing βρέθηκε αντιμέτωπη με κυρώσεις από τις επιτροπές της FIFA για παράβαση των σχετικών κανόνων. Απευθύνθηκε λοιπόν στο CAS ως το αρμόδιο όργανο βάσει ρήτρας διαιτησίας που περιλαμβάνεται στο καταστατικό της FIFA. Μετά την ανεπιτυχή έκβαση της προσφυγής της ενώπιον του CAS, η Royal Football Club Seraing κατέθεσε προσφυγή ακύρωσης της διαιτητικής απόφασης ενώπιον του ΑΟΔΕ, το οποίο και την απέρριψε. Στο μεταξύ βρίσκονταν σε εξέλιξη παράλληλες διαδικασίες ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων. Το ενδιαφέρον εδώ συνίσταται στο γεγονός ότι, τόσο η διαιτητική απόφαση του CAS όσο και η απόφαση του ΑΟΔΕ, εκδόθηκαν ενόσω εκκρεμούσε διαδικασία της Royal Football Club Seraing ενώπιον του εφετείου Βρυξελλών. Εξαιτίας αυτού, το εν λόγω εθνικό δικαστήριο απέρριψε την έφεση διαπιστώνοντας ότι η απόφαση του CAS έχει πλέον καταστεί απρόσβλητη και έχει αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου (*res judicata*). Το θετικό αποτέλεσμα του δεδικασμένου απέρριψε από την απόφαση του ΑΟΔΕ με την οποία είχε επικυρωθεί η απόφαση του CAS. Επικαλούμενο την αρχή *res judicata* σύμφωνα με τη βελγική νομοθεσία, το εφετείο υπενθύμισε ότι: α) οι διαιτητικές αποφάσεις αποκτούν ισχύ δεδικασμένου από την ημερομηνία εκδόσεώς τους χωρίς να απαιτείται προηγούμενη διαδικασία κήρυξης εκτελεστότητας, και β) κάθε αλλοδαπή απόφαση η οποία είναι εκτελεστή στη χώρα εκδόσεώς της αναγνωρίζεται αυτοδικαίως στο Βέλγιο χωρίς να απαιτείται να κινηθεί οποιαδήποτε άλλη διαδικασία. Κατόπιν των ανωτέρω, η Royal Football Club Seraing άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

Η απάντηση του Δικαστηρίου επί των προδικαστικών ερωτημάτων που τέθηκαν αναμένεται με μεγάλο ενδιαφέρον από τους εμπλεκόμενους στον κλάδο του παγκόσμιου επαγγελματικού αθλητισμού. Το νομικό ενδιαφέρον της υπόθεσης δεν εντοπίζεται στην ανεπιτυχή προσφυγή της Royal Football Club Seraing ενώπιον του CAS για τη μεταβίβαση των οικονομικών δικαιωμάτων ποδοσφαιριστών σε τρίτη εταιρεία, αλλά στον ισχυρισμό της Royal Football Club Seraing ότι η επιβαλλόμενη από το καταστατικό της FIFA υποχρέωση προσφυγής στο CAS

²⁵. ΔΕΕ C-600/23, *Royal Football Club Seraing* (εκκρεμής). Η απόφαση αναμένεται να δημοσιευθεί την 1η Αυγούστου 2025.

εμποδίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης. Η Royal Football Club Seraing εστιάζει, ιδίως, στο γεγονός ότι το ΑΟΔΕ, το μόνο όργανο που ελέγχει τις αποφάσεις του CAS, ασκεί εξαιρετικά περιορισμένο έλεγχο, σε κάθε δε περίπτωση, ως δικαστήριο τρίτου κράτους, δεν μπορεί να υποβάλλει προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο για τη διασφάλιση της πραγματικής εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

Οι Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέως επί των προδικαστικών ερωτημάτων, αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικές για το Δικαστήριο, έχουν προκαλέσει έντονες αντιδράσεις στον χώρο της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας²⁶. Όπως αναλύεται εκτενώς παρακάτω, η Γεν. Εισαγγελέας υποστηρίζει ότι η αθλητική διαιτησία ενώπιον του CAS διαφέρει ουσιωδώς από την παραδοσιακή εμπορική διαιτησία καθόσον ο υποχρεωτικός και αποκλειστικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του CAS, σε συνδυασμό με τον εξαιρετικά περιορισμένο έλεγχο των διαιτητικών αποφάσεων του από αλλοδαπό δικαιοδοτικό όργανο, το ΑΟΔΕ, δεν συνάδει με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου. Ως εκ τούτου, κατά την άποψή της, οι αρχές που έχει διαμορφώσει η νομολογία για την εμπορική διαιτησία δεν μπορούν να μεταφερθούν αυτούσιες και να εφαρμοστούν στο πλαίσιο του συστήματος επίλυσης διαφορών της FIFA. Αντιθέτως, τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επανεξετάζουν πλήρως, στο πλαίσιο όλων των ένδικων διαδικασιών, το κύρος των κανόνων της FIFA, παρά την ύπαρξη απόφασης του CAS που επικυρώνει τη νομιμότητά τους. Μάλιστα, ο έλεγχος αυτός δεν θα πρέπει να περιορίζεται στους θεμελιώδεις κανόνες της δημόσιας τάξης της Ένωσης, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της «κλασικής» εμπορικής διαιτησίας, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει το σύνολο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης. Η Γεν. Εισαγγελέας καλεί, κατ' ουσίαν, το Δικαστήριο να διευρύνει τη συλλογιστική που ανέπτυξε στην πρόσφατη απόφαση για την ISU, ώστε να καλύπτει ολόκληρο το φάσμα του δικαίου της Ένωσης.

Το ζήτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπό το φως της πολύκροτης υπόθεσης της Caster Semenya ενώπιον του ΕΔΔΑ, η οποία εγείρει κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με τη συμβατότητα του συστήματος διαιτησίας του CAS με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η Semenya, ως επαγγελματίας αθλήτρια, υπέβαλε αρχικά αίτηση διαιτησίας ενώπιον του CAS, αμφισβητώντας την εγκυρότητα μιας σειράς κανονισμών της World Athletics που απευθύνονταν σε αθλήτριες με διαταραχές ανάπτυξης του φύλου (Disorders of Sex Development – DSD). Οι εν λόγω κανονισμοί την υποχρέωναν να υποβληθεί σε ορμονική θεραπεία για τη μείωση των φυσικών επιπέδων τεστοστερόνης της, προκειμένου να της επιτραπεί η συμμετοχή σε διεθνείς αγώνες στην κατηγορία γυναικών. Η Semenya δεν είχε άλλη επιλογή από το να προσφύγει στο CAS, προκειμένου να αναγνωριστεί ότι οι επίμαχοι κανονισμοί ενέχουν διακρίσεις. Όπως ισχυρίστηκε ενώπιον του ΕΔΔΑ, είχε υποχρεωθεί να αποδεχθεί τη ρήτρα διαιτησίας που της στερούσε κάθε δυνατότητα προσφυγής ενώπιον των τακτικών δικαστηρίων, διότι μόνον έτσι θα μπορούσε να συμμετέχει στις διοργανώσεις της World Athletics.

Αφού η αίτηση για διαιτησία ενώπιον του CAS απορρίφθηκε²⁷, η Semenya προσέφυγε ενώπιον του ΑΟΔΕ επικαλούμενη παραβίαση της απαγόρευσης των διακρίσεων (με βάση το φύλο και τα φυσικά βιολογικά χαρακτηριστικά), της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της προσωπικότητάς της, ως ζήτημα δημόσιας τάξης. Το ΑΟΔΕ, με τη σειρά του, απέρριψε την προσφυγή, κρίνοντας ότι οι κανονισμοί της World Athletics αποτελούσαν κατάλληλο, αναγκαίο και αναλογικό μέσο για την επίτευξη των νόμιμων στόχων της δικαιοσύνης στον αθλητισμό και της διατήρησης της «προστατευόμενης κατηγορίας» των γυναικών αθλητριών σε ορισμένα αγωνίσματα²⁸. Κατόπιν απόρριψης της προσφυγής της και από το ΑΟΔΕ, η Semenya προσέφυγε στο ΕΔΔΑ, προβάλλοντας παραβίαση διατάξεων της Σύμβασης από το Ελβετικό Κράτος. Με πρόσφατη απόφασή του, της 11ης Ιουλίου 2023, το Τρίτο Τμήμα του ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι παραβιάστηκε το άρθρο 13 ΕΣΔΑ (δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή) σε σχέση με το άρθρο 14 ΕΣΔΑ

²⁶. Ενδεικτικά, βλ. F. DASSER, President's Message. CJEU: Get Off That Slippery Slope, Before It's Too Late, Please!, ASA Bulletin, 2025, σσ. 1-3.

²⁷. Arbitrations CAS 2018/O/5794 *Mokgadi Caster Semenya v. International Association of Athletics Federations (IAAF)* & CAS 2018/O/5798 *Athletics South Africa v. IAAF*, award of 30 April 2019.

²⁸. Décision du Tribunal fédéral suisse 4A_248/2019 & 4A_398/2019, 25.08.2020=ATF 147 III 49.

(απαγόρευση των διακρίσεων) σε συνδ. με το άρθρο 8 ΕΣΔΑ (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) λόγω της έλλειψης επαρκών θεσμικών και διαδικαστικών εγγυήσεων στην Ελβετία. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε, ειδικότερα, ότι το CAS δεν εξέτασε αποτελεσματικά τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας υπό το πρίσμα των επιταγών της Σύμβασης, ενώ και το ΑΟΔΕ, λόγω της πολύ περιορισμένης εξουσίας ελέγχου που διαθέτει, απέτυχε να της εξασφαλίσει έννομη προστασία που να ικανοποιεί τις απαιτήσεις του άρθρου 13 ΕΣΔΑ²⁹.

Μετά από σχετικό αίτημα της Ελβετικής Κυβέρνησης, η εν λόγω υπόθεση παραπέμφθηκε ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Σύθεσης δυνάμει του άρθρου 43 ΕΣΔΑ -γεγονός που υποδηλώνει ότι θέτει σοβαρά ζητήματα όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης- και αναμένεται η έκδοση νέας απόφασης. Η κρίση του ΕΔΔΑ στο πλαίσιο της επικείμενης απόφασης ενδέχεται να έχει σημαντικό αντίκτυπο στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υπόθεσης C-600/23. Δεν αποκλείεται, μάλιστα, να αποτελέσει κρίσιμο ερμηνευτικό εργαλείο για την αξιολόγηση της συμβατότητας του συστήματος υποχρεωτικής διαιτησίας ενώπιον του CAS με τις απαιτήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά το δίκαιο της Ένωσης. Θα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να δούμε πώς θα «συνομιλήσουν» η ΕΣΔΑ -ιδίως τα άρθρα 6 και 13 ΕΣΔΑ- και το ενωσιακό δίκαιο -ιδίως τα άρθρα 19 παρ. 1 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔΕΕ- σε σχέση με τη διαιτησία του CAS και τη μετέπειτα διαδικασία ενώπιον του ΑΟΔΕ. Το εάν, και σε ποιον βαθμό, θα ευθυγραμμιστούν οι προσεγγίσεις των δύο έννομων τάξεων, θα επηρεάσει οπωσδήποτε το μέλλον της αθλητικής διαιτησίας στην Ευρώπη.

Ενόψει της πολυαναμενόμενης απόφασης του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-600/23, ακολουθεί συνοπτική επισκόπηση της επιχειρηματολογίας που αναπτύσσει η Γεν. Εισαγγελέας Čapeta στις Προτάσεις της. Προηγείται μια σύντομη εισαγωγή στη θεμελιώδη διάκριση μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής διαιτησίας, ώστε να κατανοηθεί καλύτερα η ιδιαιτερότητα της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας και να αναδειχθούν τα σημεία στα οποία διαφοροποιείται ουσιαστικά από τις άλλες μορφές διαιτησίας που έχουν απασχολήσει μέχρι σήμερα τη νομολογία του Δικαστηρίου. Τέλος, διατυπώνονται ορισμένες σκέψεις και προβληματισμοί σχετικά με τις προκλήσεις και τις προοπτικές που αναδύονται για το μέλλον του επαγγελματικού αθλητισμού.

V. Η διάκριση μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής διαιτησίας

Το Δικαστήριο έχει κληθεί αρκετές φορές στο παρελθόν να αποσαφηνίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα σύστημα διαιτητικής επίλυσης διαφορών μπορεί να θεωρηθεί συμβατό με το ενωσιακό δίκαιο. Ενώ οι πρώτες αποφάσεις αυτής της θεματικής κατηγορίας αφορούσαν κατά βάση διαδικασίες εμπορικής διαιτησίας μεταξύ ιδιωτών³⁰, τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος έχει βρεθεί ένας άλλος τύπος διαιτησίας, η επενδυτική διαιτησία, η οποία αφορά διαδικασία μεταξύ ιδιώτη (επενδυτή) και κράτους³¹. Το στοιχείο που διαφοροποιεί ουσιαστικά αυτούς τους δύο τύπους διαιτησίας εντοπίζεται καταρχάς στο επίπεδο του νομίμου ερείσματος. Ειδικότερα, ενώ η νομική βάση της εμπορικής διαιτησίας είναι ρήτρα διαιτησίας που περιλαμβάνεται σε σύμβαση μεταξύ ιδιωτών (θεμελιώνεται, δηλαδή, σε προηγούμενη, ελεύθερα εκπεφρασμένη βούληση των μερών να υποβάλουν τη μεταξύ τους

²⁹. ΕΔΔΑ *Semenya κατά Ελβετίας* (Προσφυγή No 10934/21), απόφαση της 11ης Ιουλίου 2023, παρ. 234 επ. (ιδίως παρ. 239). Βλ. περισσότερα σε A. DUVAL, *Righting the Lex Sportiva: The Semenya v Switzerland Case and the Human Rights Accountability of Transnational Private Governance*, *European Convention on Human Rights Law Review*, 2025, σσ. 238-267, P. WIATER, *A Human Rights Breakthrough in Sports Law? The ECtHR Chamber Judgment in Semenya v. Switzerland*, *VerfBlog*, 26.07.2023, P. CANNOOT [et al.], *Hormonal Eligibility Criteria in Women's Professional Sports Under the ECHR: The Case of Caster Semenya v. Switzerland*, σε: V. Boillet / S. Weerts / A. R. Ziegler (eds), *Sports and Human Rights*, Springer, 2024, σσ. 95-123.

³⁰. Ενδεικτικά, ΔΕΚ, Υπόθεση 102/81, *Nordsee/Reederei Mond*, 23.03.1982, ECLI:EU:C:1982:107, ΔΕΚ C-126/97, *Eco Swiss*, 01.06.1999, ECLI:EU:C:1999:269, ΔΕΚ C-125/04, *Denuit και Cordenier*, 27.01.2005, ECLI:EU:C:2005:69, ΔΕΚ C-168/05, *Mostaza Claro*, 26.10.2006, ECLI:EU:C:2006:675, ΔΕΕ C-536/13, *Gazprom*, 13.05.2015, ECLI:EU:C:2015:316.

³¹. ΔΕΕ C-284/16, *Achmea*, 06.03.2018, ECLI:EU:C:2018:158, ΔΕΕ C-741/19, *République de Moldavie (Komstroy)*, 02.09.2021, ECLI:EU:C:2021:655, ΔΕΕ C-109/20, *PL Holdings*, 26.10.2021, ECLI:EU:C:2021:875.

διαφορά σε διαιτησία), η επενδυτική διαιτησία ερείδεται σε ρήτρα που περιέχεται σε διεθνή συμφωνία μεταξύ κρατών. Στην πρώτη περίπτωση, η διαιτησία *επιλέγεται* μεταξύ ισότιμων μερών (αυτόνομη βούληση ιδιωτών), ενώ, στη δεύτερη περίπτωση, η διαιτησία *επιβάλλεται* στους ιδιώτες από τα κράτη προκειμένου να αφαιρεθούν διαφορές από τη δικαιοδοσία των εθνικών τους δικαστηρίων. Υπάρχει όμως και ένα επιπλέον κριτήριο διάκρισης. Στην περίπτωση της εμπορικής διαιτησίας, η συμφωνία μεταξύ των μερών περιγράφει *επακριβώς* τη διαφορά ή τις διαφορές που θα επιλυθούν με προσφυγή σε διαιτησία. Αντιθέτως, στην περίπτωση της επενδυτικής διαιτησίας, ένα κράτος παραιτείται κατά τρόπο *γενικό και διαρκή* από τη δυνατότητα επίλυσης από τα εθνικά δικαστήρια των διαφορών του με επενδυτή του αντισυμβαλλόμενου κράτους. Όταν, επομένως, η συμφωνία που περιλαμβάνει τη ρήτρα διαιτησίας έχει συναφθεί μεταξύ κρατών μελών (intra-EU investment agreement), τούτο σημαίνει ότι καθιερώνεται ένας μηχανισμός δικαιοδοτικής προστασίας που βρίσκεται εκτός του επίσημου δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης και λειτουργεί παράλληλα με αυτό. Με τη σύσταση του εν λόγω μηχανισμού, τα μέρη συμφωνούν να εξαιρείται *συστηματικά* από τη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων της Ένωσης, και κατ' επέκταση του ίδιου του Δικαστηρίου, το σύνολο των διαφορών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της μεταξύ τους συμφωνίας – μολοντί ορισμένες διαφορές θα μπορούσαν να αφορούν την ερμηνεία ή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης³². Εξαιτίας αυτού του χαρακτηριστικού, οι μηχανισμοί επενδυτικής διαιτησίας που προβλέπονται σε συμφωνίες μεταξύ κρατών μελών θεωρούνται, μετά τη νομολογία-ορόσημο *Achmea*, ασυμβίβαστοι με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως με τις αρχές της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών.

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με την εμπορική διαιτησία. Η σχετική νομολογία ανατρέχει στο μακρινό 1982, όταν με την απόφαση *Nordsee* διευκρινίστηκε ότι γερμανικό διαιτητικό δικαστήριο, το οποίο δεν οφείλει να κρίνει κατ' επιείκεια (όπως αποφασίζουν γενικώς τα διαιτητικά δικαστήρια), αλλά σύμφωνα με τον νόμο και το δίκαιο, και του οποίου η απόφαση έχει μεταξύ των διαδίκων ισχύ δεδικασμένου σύμφωνα με τη γερμανική νομοθεσία, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο κράτους μέλους» κατά την έννοια του σημερινού άρθρου 267 ΣΛΕΕ (τότε 177 της Συνθήκης ΕΟΚ)³³. Και τούτο σημαίνει ότι δεν μπορεί να απευθύνει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα. Πριν καταλήξει σε αυτό το συμπέρασμα, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι τα μέρη στη διαφορά της κύριας δίκης δεν υπείχαν καμία υποχρέωση, νομική ή πραγματική, να προσφύγουν στη διαιτησία. Δηλαδή, η αποδοχή της ρήτρας διαιτησίας είχε θεμελιωθεί στην αυτονομία της βούλησής τους. Επίσης, έλαβε υπόψη το γεγονός ότι οι δημόσιες αρχές της Γερμανίας δεν ενεπλάκησαν στην απόφαση για την επιλογή της διαιτητικής οδού ούτε δύναντο αυτεπαγγέλτως να παρέμβουν στη διαδικασία ενώπιον του διαιτητή. Επομένως, η σχέση μεταξύ της διαιτητικής διαδικασίας και του γενικού συστήματος παροχής έννομης προστασίας της Γερμανίας δεν αποδείχθηκε επαρκώς στενή για να μπορεί να αποδοθεί στον διαιτητή η ιδιότητα του «δικαστηρίου κράτους μέλους». Αντίθετα, στην έννοια του όρου αυτού, κατά το σημερινό άρθρο 267 ΣΛΕΕ, κρίθηκε ότι υπάγονται τα τακτικά δικαστήρια τα οποία ασκούν έλεγχο επί της διαιτητικής απόφασης στο πλαίσιο της διαδικασίας κήρυξης εκτελεστότητας³⁴. Εφόσον, λοιπόν, η διαιτητική απόφαση δεν *είναι* αυτοδικαίως εκτελεστή αλλά *πρέπει να κηρυχθεί* εκτελεστή από τακτικό δικαστήριο κράτους μέλους στο πλαίσιο διαφόρων διαδικασιών βάσει του εθνικού δικαίου, καθίσταται δυνατός ο αποτελεσματικός έλεγχος της τήρησης του δικαίου της Ένωσης. Την αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου ελέγχου εγγυάται το γεγονός ότι το τακτικό δικαστήριο θα έχει τη δυνατότητα ή,

³². ΔΕΕ C-284/16, *Achmea*, ό.π., σκ. 54-56. Βλ. και τις Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Szpunar στην C-741/19, *République de Moldavie (Komstroy)*, 03.03.2021, ECLI:EU:C:2021:164, σημ. 59-63.

³³. ΔΕΚ, Υπόθεση 102/81, *Nordsee/Reederei Mond*, ό.π.

³⁴. Ibid, σκ. 14. Το 1994, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε τη νομολογιακή γραμμή *Nordsee* και διευκρίνισε ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο, σε περίπτωση προβλεπόμενη από τον νόμο, κρίνει επί ενδίκου μέσου κατά διαιτητικής απόφασης, πρέπει να θεωρηθεί ως «δικαστήριο» κατά την έννοια της Συνθήκης, ακόμη και όταν, δυνάμει της συμφωνίας περί διαιτησίας μεταξύ των μερών, το δικαστήριο αυτό κρίνει κατ' εύλογη κρίση (*ex aequo et bono*). Βλ., συναφώς, ΔΕΚ C-393/92, *Gemeente Almelo κ.λπ./Energiebedrijf IJsselmij*, 27.04.1994, ECLI:EU:C:1994:171, σκ. 22-24.

ενδεχομένως, την υποχρέωση να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα για ζητήματα του δικαίου της Ένωσης που θα ανακύψουν στο πλαίσιο της υπόθεσης που εκκρεμεί ενώπιόν του.

Όπως δέχθηκε μεταγενέστερα το Δικαστήριο στην *Eco Swiss*, οι απαιτήσεις που αποβλέπουν στην αποτελεσματικότητα της διαιτητικής διαδικασίας δικαιολογούν τον περιορισμένο χαρακτήρα του δικαστικού ελέγχου των διαιτητικών αποφάσεων και, συνακόλουθα, την ακύρωση ή τη μη αναγνώριση μιας απόφασης μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις³⁵. Τέτοια εξαιρετική περίπτωση συνιστά η μη τήρηση των εθνικών κανόνων δημόσιας τάξης (*ordre public*). Υπό αυτήν την έννοια, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι θεμελιώδεις κανόνες της δημόσιας τάξης της Ένωσης πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο του περιορισμένου αυτού δικαστικού ελέγχου και, εφόσον απαιτείται, να ενεργοποιούν τον μηχανισμό της προδικαστικής παραπομπής³⁶. Ειδικότερα, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να διασφαλίζουν τη συμμόρφωση με τις θεμελιώδεις διατάξεις που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση των αποστολών που έχουν ανατεθεί στην Ένωση και, ειδικότερα, για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι οι θεμελιώδεις κανόνες του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού μπορούν να θεωρηθούν ζητήματα δημόσιας τάξης υπό την έννοια της Σύμβασης της Νέας Υόρκης, της 10ης Ιουνίου 1958, για την αναγνώριση και την εκτέλεση των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων (άρθρο 5 παρ. 2, στοιχείο b) και, συνεπώς, μπορούν να δικαιολογήσουν τη μη αναγνώριση και μη εκτέλεση διαιτητικής απόφασης³⁷. Μάλιστα, σύμφωνα με τη νομολογία, ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπάγγελα, και ανεξάρτητα από τυχόν αίτημα των διαδίκων, τη συμβατότητα της διαιτητικής απόφασης με τους ενωσιακούς κανόνες δημόσιας τάξης³⁸. Ως τέτοιοι έχουν αναγνωριστεί, πέρα από τους θεμελιώδεις κανόνες του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού, όπως οι κανόνες της Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις, και κανόνες για την αυξημένη προστασία των καταναλωτών³⁹.

Το όριο μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής διαιτησίας τέθηκε σαφώς με τη νομολογία *Achmea* και επιβεβαιώθηκε από μεταγενέστερες αποφάσεις του Δικαστηρίου⁴⁰. Η ουσία της διάκρισης, που εδράζεται στο δίπολο «κρατική επιβολή-ιδιωτική αυτονομία», μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: Η εμπορική διαιτησία είναι ευπρόσδεκτη -ή τουλάχιστον ανεκτή- στην έννομη τάξη της Ένωσης στο μέτρο που οι θεμελιώδεις διατάξεις του ενωσιακού δικαίου μπορούν να εξετασθούν στο πλαίσιο του ελέγχου των διαιτητικών αποφάσεων που διενεργούν τα εθνικά δικαστήρια και, εφόσον απαιτείται, να αποτελέσουν αντικείμενο προδικαστικής παραπομπής. Αντιθέτως, η ενδοενωσιακή επενδυτική διαιτησία είναι αντίθετη προς το ενωσιακό δίκαιο καθώς δεν διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων δικαίου της Ένωσης. Επισημαίνεται ότι καθοριστικό για τη διάκριση μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής διαιτησίας είναι το τυπολογικό κριτήριο της θεμελίωσης της διαιτητικής ρήτηρας στην ελεύθερα εκπεφρασμένη βούληση των μερών. Η νομική φύση ή το αντικείμενο της υποκείμενης διαφοράς, ήτοι ο επενδυτικός ή μη επενδυτικός χαρακτήρας της, δεν ασκούν καθοριστική επιρροή. Επομένως, γίνεται δεκτό ότι από το σκεπτικό της *Achmea* εξαιρείται η εμπορική διαιτησία, ακόμα κι αν αφορά διαφορές επενδυτικού χαρακτήρα⁴¹.

³⁵. ΔΕΚ C-126/97, *Eco Swiss*, ό.π., σκ. 35.

³⁶. Ibid, σκ. 36-37, 40. Έτσι και ΔΕΚ C-168/05, *Mostaza Claro*, ό.π., σκ. 34-39.

³⁷. ΔΕΚ C-126/97, *Eco Swiss*, ό.π., σκ. 38-39, ΔΕΚ C-168/05, *Mostaza Claro*, ό.π., σκ. 38-39.

³⁸. ΔΕΚ C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones*, 06.10.2009, ECLI:EU:C:2009:615, σκ. 53.

³⁹. Ibid, ΔΕΚ C-168/05, *Mostaza Claro*, ό.π.

⁴⁰. ΔΕΕ C-284/16, *Achmea*, ό.π., σκ. 55, ΔΕΕ C-741/19, *République de Moldavie (Komstroy)*, ό.π., σκ. 59. Βλ. και τις Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα Wathelet στην C-284/16, *Achmea*, 19.09.2017, ECLI:EU:C:2017:699, σημ. 90 επ.

⁴¹. Μεταξύ άλλων, Β. ΜΑΡΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, Η ανεξερεύνητη επιρροή της *Achmea* στη διεθνή εμπορική διαιτησία, ΔιΔ, 2018, σσ. 196-198.

VI. Ανάλυση των Προτάσεων της Γεν. Εισαγγελέως

(α) Υποχρεωτική διαιτησία του CAS vs. εκούσια εμπορική διαιτησία

Η Γεν. Εισαγγελέα υποστηρίζει ότι η αθλητική διαιτησία του CAS δεν αποτελεί «γνήσια» περίπτωση εμπορικής διαιτησίας για δύο λόγους.

Ο πρώτος λόγος έγκειται στο γεγονός ότι η εμπορική διαιτησία θεμελιώνεται στην αυτονομία της βούλησης των μερών, ενώ η αποκλειστική δικαιοδοσία του CAS έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, επιβάλλεται δηλαδή στους αθλητές από τους αναγκαστικού χαρακτήρα κανόνες της FIFA επί ποινή απαγόρευσης συμμετοχής τους στους αγώνες που διοργανώνει η FIFA. Με άλλες λέξεις, η αναγνώριση της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του CAS αποτελεί για τους αθλητές προϋπόθεση για την άσκηση του επαγγέλματός τους. Όπως υπογραμμίζει η Γεν. Εισαγγελέα: «Οι δραστηριοποιούμενοι στον τομέα του αθλητισμού δεν έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν να υποβάλουν τις διαφορές τους, στο πλαίσιο των οποίων αμφισβητούν τους κανόνες ή τις αποφάσεις της FIFA, σε οποιοδήποτε άλλο δικαιοδοτικό σύστημα πλην των εσωτερικών πειθαρχικών διαδικασιών της FIFA και, εν συνεχεία, ενώπιον του CAS. Η άρνηση αναγνώρισης της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του CAS δεν επιτρέπει ούτε στους ποδοσφαιριστές να αγωνιστούν ούτε στους συλλόγους να συμμετάσχουν σε διοργανώσεις. Συνεπώς, τόσο για τους ποδοσφαιριστές όσο και για τους συλλόγους, η δικαιοδοσία του CAS είναι υποχρεωτική και δεν επιλέγεται οικεία βουλήσει. Ως εκ τούτου, δεν αντικατοπτρίζει την επιλογή τους να αποκλείσουν την πρόσβαση σε δικαστήριο και να καταργήσουν τη δυνατότητα εφαρμογής ορισμένων νομικών κανόνων στις μεταξύ τους διαφορές»⁴².

Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο, κατά την άποψη της Γεν. Εισαγγελέως, η διαιτησία του CAS δεν αποτελεί «πραγματική» εμπορική διαιτησία σχετίζεται με την αυτονομία του συστήματος της FIFA όσον αφορά την εκτέλεση. Ειδικότερα, αν ένα εκ των μερών στη διαιτησία του CAS αρνηθεί να εφαρμόσει τη διαιτητική απόφαση, η FIFA δεν χρειάζεται να αποταθεί στα τακτικά δικαστήρια για την εκτέλεσή της, όπως θα συνέβαινε στην περίπτωση της εμπορικής διαιτησίας⁴³. Μπορεί αφ' εαυτής να εκτελέσει την απόφαση (π.χ. επιβάλλοντας πρόστιμα ή απαγορεύοντας τη συμμετοχή σε διοργανώσεις της), χωρίς να χρειαστεί να απευθυνθεί σε δικαστήριο. Επομένως, δεν διασφαλίζεται ότι θα κινηθεί διαδικασία εκτέλεσης της διαιτητικής απόφασης ενώπιον «δικαστηρίου κράτους μέλους», το οποίο θα επιληφθεί του ζητήματος συμβατότητας της απόφασης προς το δίκαιο της Ένωσης και, ενδεχομένως, θα ενεργοποιήσει τη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής⁴⁴. Ως εκ τούτου, το σύστημα υποχρεωτικής διαιτησίας του CAS δεν περιβάλλεται από εγγυήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και ομοιομορφίας του δικαίου της Ένωσης.

Για τους λόγους αυτούς, κατά τη Γεν. Εισαγγελέα, η αθλητική διαιτησία του CAS θα πρέπει να διαχωρίζεται σαφώς από την εκουσίως αποδεκτή εμπορική διαιτησία, με όλες τις σχετικές επιπτώσεις που συνεπάγεται αυτή η θεμελιώδης διάκριση.

(β) Υποχρεωτική διαιτησία του CAS vs. επενδυτική διαιτησία

Από την άλλη πλευρά, η Γεν. Εισαγγελέα απορρίπτει ορθώς και τη δυνατότητα εφαρμογής της νομολογίας *Achmea*.

Όπως υποστηρίζει, η λογική της *Achmea* δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υποχρεωτική δικαιοδοσία του CAS δυνάμει του καταστατικού της FIFA για τρεις λόγους⁴⁵: 1) δεν αμφισβητείται η συμμόρφωση του διαιτητικού συστήματος της FIFA προς το δίκαιο της Ένωσης· αντίθετα, στην *Achmea*, το Δικαστήριο απέκλεισε τη δυνατότητα υποβολής σε διαιτησία διαφορών βάσει ενδοενοσιακών διμερών επενδυτικών συμφωνιών (ΔΕΣ), 2) η υποχρεωτική και αποκλειστική δικαιοδοσία του CAS απορρέει από το καταστατικό της FIFA,

⁴². Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέα Čapeta στην C-600/23, *Royal Football Club Seraing*, 16.01.2025, ECLI:EU:C:2025:24, σημ. 74-75.

⁴³. Ibid, σημ. 77-78.

⁴⁴. Ibid, σημ. 79-80.

⁴⁵. Ibid, σημ. 90 επ.

δηλαδή μιας ένωσης ιδιωτικού δικαίου, πράγμα που σημαίνει ότι τα κράτη μέλη δεν έχουν συμφωνήσει στον αποκλεισμό της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων τους· αντίθετα, στην *Achmea*, η διαιτησία απέρριψε από διεθνή συμφωνία συναφθείσα μεταξύ δύο κρατών μελών, σκοπός των οποίων ήταν να εξαιρεθεί ένα σύνολο διαφορών από τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων τους, 3) οποιαδήποτε μεταβολή του συστήματος διαιτησίας στο ποδόσφαιρο εξαρτάται αναπόφευκτα από τη βούληση της FIFA· αντίθετα, με την *Achmea*, το Δικαστήριο απευθύνθηκε στα κράτη μέλη, καλώντας τα να άρουν τις επίσημες συνέπειες των ρητρών διαιτησίας των ΔΕΣ στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στις δικαστικές τους αρχές.

(γ) Ικανοποίηση των απαιτήσεων αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στο πλαίσιο της υποχρεωτικής διαιτησίας του CAS

Δεδομένων των ιδιοτήτων της αθλητικής διαιτησίας του CAS, η Γεν. Εισαγγελέας κρίνει, στη συνέχεια, σκόπιμο να εξετάσει το ζήτημα της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και το ζήτημα της έκτασης του δικαστικού ελέγχου των αποφάσεων του CAS υπό το πρίσμα της ενωσιακής αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Η ανάλυσή της ξεκινά με την επισήμανση ότι, παρά τα οριζόμενα στο σύστημα επίλυσης διαφορών της FIFA, το συνταγματικό σύστημα της Ένωσης αναγνωρίζει σε κάθε ιδιώτη το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας σε περίπτωση που, από κανόνα της FIFA ή από απόφαση που στηρίζεται σε τέτοιον κανόνα, θίγονται τα οφέλη που αντλεί από το δίκαιο της Ένωσης⁴⁶. Το δικαίωμα αυτό, όπως αποτυπώνεται στον ΧΘΔΕΕ, απαιτεί να εξασφαλίζεται πρόσβαση του ιδιώτη σε «δικαστήριο κράτους μέλους», κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ⁴⁷. Το CAS, ως ιδιωτικός διαιτητικός μηχανισμός, αλλά και το ΑΟΔΕ, ως δικαιοδοτικό όργανο τρίτης χώρας, οπωσδήποτε δεν αποτελούν τέτοιου είδους δικαστήρια, πράγμα που σημαίνει ότι οι αποφάσεις τους παραμένουν εκτός του δικαστικού ελέγχου που εγγυάται η έννομη τάξη της Ένωσης. Συνεπώς, η Γεν. Εισαγγελέας καταλήγει: «η εκ μέρους τους εξέταση της συμβατότητας των κανόνων της FIFA προς τα δικαιώματα που στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης δεν πληροί την απαίτηση του δικαίου της Ένωσης περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας»⁴⁸.

Παρακάτω, επαναλαμβάνοντας τη νομολογία για την ISU, η Γεν. Εισαγγελέας επισημαίνει ότι: «η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας επιτάσσει την ύπαρξη ευθείας δικαστικής οδού για την εξέταση και, εφόσον κριθεί αναγκαίο, για την αποτροπή της εφαρμογής των κανόνων της FIFA που αντίκεινται στο δίκαιο της Ένωσης. Διαιτητικές αποφάσεις οι οποίες διαπιστώνουν τη συμβατότητα των κανόνων της FIFA προς το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορούν να αποτελούν εμπόδιο στην εξουσία των εθνικών δικαστηρίων να ελέγχουν τα ίδια τη συμβατότητα αυτήν, παραπέμποντας, εφόσον είναι αναγκαίο, το ζήτημα της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης στο Δικαστήριο. Ως εκ τούτου, η αναγνώριση ισχύος δεδικασμένου σε μια διαιτητική απόφαση όσον αφορά την περιεχόμενη σε αυτή διαπίστωση ότι δεν υπήρξε παράβαση του δικαίου της Ένωσης αντίκειται στην αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας»⁴⁹. Στο πλαίσιο αυτό, τονίζεται ιδίως ότι ο υποχρεωτικός και αποκλειστικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του CAS συνεπάγεται την ανάγκη ενίσχυσης της πρόσβασης των ιδιωτών στη δικαιοσύνη, προκειμένου να διασφαλίζονται οι απαιτήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά το δίκαιο της Ένωσης. Η ύπαρξη μόνον έμμεσων μορφών ελέγχου, όπως η αγωγή αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ή η δυνατότητα υποβολής καταγγελίας ενώπιον της Επιτροπής, δεν επαρκεί. Δεν μπορεί, δηλαδή, να αντισταθμίσει την απουσία μέσου παροχής άμεσης δικαστικής προστασίας⁵⁰. Κατόπιν αυτής της διαπίστωσης, η Γεν. Εισαγγελέας καλεί το αιτούν δικαστήριο να αφήσει ανεφάρμοστη την εθνική νομοθεσία που προσδίδει ισχύ δεδικασμένου (*res judicata*) στις διαιτητικές αποφάσεις του CAS, οι οποίες έχουν ελεγχθεί αποκλειστικά από το ΑΟΔΕ.

⁴⁶. Ibid, σημ. 41.

⁴⁷. Ibid, σημ. 42-43.

⁴⁸. Ibid, σημ. 44.

⁴⁹. Ibid, σημ. 105-106.

⁵⁰. Ibid, σημ. 103-104 με παραπομπή στην C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, ό.π., σκ. 201.

Η πρόταση της Γεν. Εισαγγελέως μπορεί, εν προκειμένω, να συνοψιστεί ως εξής: Η ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας μπορεί να παραβιάζεται όταν τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών, και εν τέλει το ίδιο το Δικαστήριο, δεν μπορούν να επανεξετάσουν τη συμβατότητα των κανόνων της FIFA με το δίκαιο της Ένωσης λόγω της ύπαρξης εθνικού κανόνα που απονέμει στις αποφάσεις του CAS, όταν έχουν επικυρωθεί από το ΑΟΔΕ, ισχύ δεδικασμένου (*res judicata*). Τούτο διότι, κανόνες της FIFA με σαφή αντίκτυπο στο δίκαιο της Ένωσης και σημαντική επίδραση στις θεμελιώδεις ελευθερίες και τα δικαιώματα αθλητών και συλλόγων της Ένωσης μπορούν να παραμένουν εκτός της δικαιοδοσίας των ενωσιακών δικαστηρίων. Με τον τρόπο αυτό παρεμποδίζεται η πραγματική και ομοιόμορφη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου.

Όσον αφορά την έκταση του δικαστικού ελέγχου των αποφάσεων του CAS, η Γεν. Εισαγγελέας εστιάζει στον εκούσιο χαρακτήρα της «γνήσιας» εμπορικής διαιτησίας, ο οποίος δικαιολογεί και το περιορισμένο εύρος του διενεργούμενου δικαστικού ελέγχου. Στη συνέχεια, αντιδιαστέλλει την περίπτωση αυτή από τη διαιτησία που επιβάλλεται μονομερώς βάσει κανονισμών ή καταστατικού πολλών αθλητικών ομοσπονδιών ή ενώσεων, όπως η FIFA⁵¹. Η υποχρεωτική διαιτησία του CAS, όπως τονίζει, επιβάλλεται στους αθλητές δυνάμει του καταστατικού της FIFA, χωρίς οι ίδιοι να έχουν συναινέσει στον αποκλεισμό της εφαρμογής ορισμένων κανόνων του δικαίου της Ένωσης στις μεταξύ τους καταστάσεις. Για τον λόγο αυτό, ο έλεγχος των αποφάσεων που εκδίδονται στο πλαίσιο του συστήματος επίλυσης διαφορών της FIFA δεν πρέπει να περιορίζεται σε ζητήματα δημόσιας τάξης, αλλά πρέπει να είναι δυνατός ένας *de novo* δικαστικός έλεγχος. Με άλλες λέξεις, τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών πρέπει να έχουν τη δυνατότητα ελέγχου των κανόνων της FIFA έναντι *κάθε* κανόνα του δικαίου της Ένωσης, και, μάλιστα, παρά την ύπαρξη οποιασδήποτε απόφασης του CAS που επικυρώνει τη νομιμότητα των εν λόγω κανόνων⁵². Ο έλεγχος αυτός, σύμφωνα με τη Γεν. Εισαγγελέα, πρέπει να είναι εφικτός ανεξαρτήτως του τρόπου με τον οποίο η υπόθεση άγεται ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου – είτε άμεσα είτε έμμεσα, ως παρεμπίπτον ζήτημα.

Η πρόταση της Γεν. Εισαγγελέως μπορεί εν προκειμένω να συνοψιστεί ως εξής: Στο πλαίσιο του συστήματος υποχρεωτικής διαιτησίας της FIFA από το CAS, τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να μπορούν να ελέγχουν τη νομιμότητα των κανόνων της FIFA στο πλαίσιο όλων των ένδικων διαδικασιών. Ο έλεγχός τους δεν πρέπει να περιορίζεται στους κανόνες δημόσιας τάξης, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της (εκουσίως αποδεκτής) εμπορικής διαιτησίας, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει το σύνολο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης. Ένας τέτοιος έλεγχος πρέπει να διενεργείται ανεξάρτητα από τυχόν επικύρωση της νομιμότητας των κανόνων της FIFA από διαιτητική απόφαση της οποίας ο έλεγχος συμβατότητας προς το δίκαιο της Ένωσης πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά από το ΑΟΔΕ, ήτοι από δικαστήριο τρίτης χώρας. Οι ουσιώδεις διαφορές μεταξύ της εμπορικής διαιτησίας και της υποχρεωτικής αθλητικής διαιτησίας ενώπιον του CAS δικαιολογούν την εφαρμογή διαφορετικών προτύπων δικαστικού ελέγχου μεταξύ των δύο συστημάτων.

(δ) Εφαρμογή της Σύμβασης της Νέας Υόρκης στις αποφάσεις του CAS

Τέλος, η Γεν. Εισαγγελέας εξετάζει το ζήτημα της εφαρμογής της Σύμβασης της Νέας Υόρκης για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων στις αποφάσεις του CAS. Κατά την άποψή της, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η υποχρεωτική διαιτησία του CAS βάσει του καταστατικού της FIFA δεν καλύπτεται από την εν λόγω Σύμβαση, οσάκις μπορεί να θεωρηθεί ότι η τελευταία εφαρμόζεται μόνο στην εκουσίως αποδεκτή διαιτησία. Αν όμως η Σύμβαση κριθεί εφαρμοστέα, που είναι και το πιθανότερο, δεδομένου ότι όλοι οι μετέχοντες στην επ' ακροατηρίου συζήτηση δεν έφεραν αντιρρήσεις ως προς το ζήτημα αυτό⁵³, η Γεν. Εισαγγελέας προτείνει να θεωρηθεί ότι, για τους σκοπούς της εν λόγω Σύμβασης, η ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας εμπίπτει στη δημόσια τάξη, κατά

⁵¹. Ibid, σημ. 109-113.

⁵². Ibid, σημ. 114, 125.

⁵³. Εξάλλου, η Σύμβαση της Νέας Υόρκης εφαρμόζεται χωρίς προβλήματα στη λεγόμενη «υποχρεωτική» διαιτησία εδώ και δεκαετίες.

την έννοια του άρθρου 5 παρ. 2, στοιχείο β', της Σύμβασης, και απαιτεί πλήρη δικαστικό έλεγχο λόγω υποχρεωτικής διαιτησίας⁵⁴. Η ερμηνεία αυτή θα επέτρεπε μια συνολική επανεξέταση των διαιτητικών αποφάσεων υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, κάτι που όμως θα σήμαινε υποβάθμιση της νομικής τους βαρύτητας – εφόσον πλέον δεν θα τυγχάνουν αυτόματης εκτέλεσης εντός της Ένωσης – και υπαγωγή του συστήματος επίλυσης διαφορών της FIFA σε αυστηρότερο και ουσιαστικότερο δικαστικό έλεγχο σε επίπεδο Ένωσης.

(ε) Αποδεικτική ισχύς των διαιτητικών αποφάσεων

Σε ό,τι αφορά τους βελγικούς κανόνες κατά τους οποίους οι διαιτητικές αποφάσεις έχουν αποδεικτική ισχύ έναντι τρίτων, η Γεν. Εισαγγελέας δεν εντοπίζει ασυμβατότητα με την ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Όπως υποστηρίζει, η κρίσιμη διάταξη της βελγικής νομοθεσίας προσδίδει σε διαιτητική απόφαση μαχητή μόνο αποδεικτική ισχύ έναντι τρίτων. Τούτο δεν εμποδίζει τα εθνικά δικαστήρια να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, υποβάλλοντας στο Δικαστήριο, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο, αίτηση προδικαστικής απόφασης⁵⁵. Ως εκ τούτου, η Γεν. Εισαγγελέας απορρίπτει με σχετική ευκολία τον ισχυρισμό της Royal Football Club Seraing, ότι ένας τέτοιος κανόνας αντιστρέφει το βάρος απόδειξης και, με τον τρόπο αυτό, καθιστά υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

VII. Σκέψεις εν αναμονή της κρίσης του Δικαστηρίου

(α) Η νομιμότητα του CAS

Η προσφυγή σε διαιτητικά όργανα για την επίλυση διαφορών στον τομέα του αθλητισμού είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη για λόγους που σχετίζονται με την ανάγκη να υπάρχουν ενιαίοι κανόνες και να διασφαλίζονται όροι δίκαιου ανταγωνισμού. Μολονότι υπάρχουν διάφορα αθλητικά διαιτητικά δικαστήρια, το CAS είναι αυτό που πρωταγωνιστεί στον διεθνή επαγγελματικό αθλητισμό. Η δημοφιλία του, παρά τις όποιες επικρίσεις δέχεται κατά καιρούς⁵⁶, οφείλεται στο γεγονός ότι όλοι οι φορείς του επαγγελματικού αθλητισμού αναγνωρίζουν την ανάγκη να υπάρχει ένα εξειδικευμένο όργανο, το οποίο θα επιλύει ομοιόμορφα, με ταχύτητα και κατά τρόπο οικονομικά πρόσφορο πολύπλοκες αθλητικές διαφορές με συχνά διεθνή διάσταση.

Η προσφυγή σε μηχανισμό αποκλειστικής και υποχρεωτικής διαιτησίας, όπως είναι η διαιτησία του CAS δυνάμει του καταστατικού της FIFA, αναγνωρίζεται γενικά ως αποδεκτή μέθοδος επίλυσης διαφορών. Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι το CAS, ειδικότερα, έχει διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στην επίλυση διεθνών αθλητικών διαφορών. Τη διαπίστωση αυτή συμμερίζονται τόσο τα ευρωπαϊκά δικαστήρια όσο και η Επιτροπή⁵⁷. Ακόμα και η Γεν. Εισαγγελέας Čapeta αναγνωρίζει την καταρχήν συμμόρφωση του διαιτητικού συστήματος της

⁵⁴. Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέα Čapeta στην C-600/23, ό.π., σημ. 116-122.

⁵⁵. Ibid, σημ. 134.

⁵⁶. Ενδεικτικά, F. SHAHLAEI, The collision between human rights and arbitration: the game of inconsistencies at the Court of Arbitration for Sport, Arbitration International, 2024, σσ. 169-204, A. DUVAL / M. VIRET, The Court of Arbitration for Sport under Human Rights Scrutiny: The Role of the Swiss Federal Tribunal and the European Court of Human Rights, σε: V. Boillet / S. Weerts / A. R. Ziegler (eds), Sports and Human Rights, Springer, 2024, σσ. 279-311, A. DUVAL, Lost in translation? The European Convention on Human Rights at the Court of Arbitration for Sport, The International Sports Law Journal, 2022, σσ. 132-151, S. WEATHERILL, Saving Football from Itself: Why and How to Re-make EU Sports Law, ό.π., σσ. 5-6, J. LINDHOLM, A legit supreme court of world sports? The CAS(e) for reform, The International Sports Law Journal, 2021, σσ. 1-5, M. HEWITT, An Unbalanced Act: A Criticism of How the Court of Arbitration for Sport Issues Unjustly Harsh Sanctions by Attempting to Regulate Doping in Sport, Indiana Journal of Global Legal Studies, 2015, σσ. 769-787, A. DUVAL, The Court of Arbitration for Sport and EU Law: Chronicle of an Encounter, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2015, σσ. 224-255.

⁵⁷. Βλ. ΓεΔΕΕ T-93/18, *International Skating Union/Επιτροπή*, 16.12.2020, ECLI:EU:T:2020:610, σκ. 154. Απόφαση C(2017) 8230 final της Επιτροπής, της 8ης Δεκεμβρίου 2017, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση AT.40208 – Κανόνες επιλεξιμότητας της Διεθνούς Ένωσης Παγοδρομίας), αιτιολογική σκ. 269.

FIFA προς το δίκαιο της Ένωσης⁵⁸, αναφέροντας μάλιστα σχετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που επικυρώνει τη νομιμότητα των αθλητικών δικαστηρίων για την επίλυση διαφορών στον τομέα του αθλητισμού⁵⁹. Παράλληλα, και το ίδιο το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει ότι: «...είναι ασφαλώς προς το συμφέρον της επίλυσης διαφορών που ανακύπτουν στο πλαίσιο του επαγγελματικού αθλητισμού, ιδίως εκείνων που έχουν διεθνή διάσταση, να παραπέμπονται σε ειδικό όργανο το οποίο είναι σε θέση να εκδίδει αποφάσεις με ταχύτητα και με περιορισμένο κόστος. Διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις υψηλού επιπέδου πραγματοποιούνται σε διάφορες χώρες από οργανισμούς που εδρεύουν σε διαφορετικά κράτη και είναι ανοικτές σε αθλητές από ολόκληρο τον κόσμο. Η προσφυγή σε ένα ενιαίο και εξειδικευμένο διεθνές διαιτητικό δικαστήριο διευκολύνει την ενιαία διαδικασία και ενισχύει την ασφάλεια δικαίου, ιδίως όταν οι αποφάσεις του εν λόγω δικαστηρίου μπορούν να προσβληθούν ενώπιον του ανωτάτου δικαστηρίου μιας χώρας, στην προκειμένη περίπτωση ενώπιον του Ελβετικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, η απόφαση του οποίου είναι τελεσίδικη»⁶⁰. Αναφερόμενο ειδικά στο CAS, το ΕΔΔΑ έχει επισημάνει ότι ένας μη κρατικός μηχανισμός επίλυσης διαφορών με δυνατότητα προσφυγής, έστω και περιορισμένη, ενώπιον πολιτειακού δικαστηρίου τελευταίας βαθμίδας, θα μπορούσε να αποτελεί κατάλληλη λύση στον τομέα του αθλητισμού⁶¹. Επιπλέον, δεν έχει αμφισβητήσει την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του CAS ως δικαιοδοτικού οργάνου⁶².

Συνεπώς, η κριτική που ασκείται γενικότερα προς το CAS, συμπεριλαμβανομένης εκείνης της Γεν. Εισαγγελέως Čapeta, δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως αμφισβήτηση της αξίας της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας ως θεσμού. Αντιθέτως, μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβάλλει σε έναν ευρύτερο διάλογο για την αναβάθμιση του θεσμικού ρόλου του CAS μέσω της ενίσχυσης της νομιμοποίησής του.

(β) Η διαιτησία του CAS χρήζει ιδιαίτερης προσέγγισης;

Η Γεν. Εισαγγελέας Čapeta εξετάζει την αθλητική διαιτησία του CAS ως ένα ιδιότυπο είδος διαιτησίας που δεν μπορεί να ταυτιστεί απόλυτα ούτε με την επενδυτική ούτε με την εμπορική διαιτησία. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδει στο γεγονός ότι ο σύγχρονος αθλητισμός είναι δομημένος ως ένα αυτόνομο κανονιστικό σύστημα στο οποίο ιδιωτικοί αθλητικοί οργανισμοί – συχνά με σημαντική οικονομική ισχύ και επιρροή – ασκούν ρυθμιστικές λειτουργίες⁶³. Με τη διαπίστωση αυτή, την οποία θέτει ως αφετηρία της ανάλυσής της, η Γεν. Εισαγγελέας εισάγει την ουσία της επιχειρηματολογίας που αναπτύσσει με τις Προτάσεις της. Μάλιστα, παραπέμπει ρητά σε αντίστοιχη θέση του Γεν. Εισαγγελέα Szpunar σε πρόσφατη υπόθεση σχετικά με τη FIFA, ο οποίος είχε κατ' ουσίαν επισημάνει ότι ορισμένοι φορείς ιδιωτικού δικαίου, όπως η FIFA, στους οποίους έχουν ανατεθεί ρυθμιστικές και ελεγκτικές εξουσίες καθώς και εξουσίες επιβολής κυρώσεων, δρουν ως οιοιδήποτε κρατικές οντότητες, είτε λόγω της ισχύος τους στην αγορά είτε λόγω της δυνατότητας επιβολής κανόνων με δεσμευτικό περιεχόμενο⁶⁴.

Στο ίδιο πλαίσιο, είναι ενδιαφέρον να υπογραμμίσουμε ότι και το ΑΟΔΕ έχει αναγνωρίσει ότι η σχέση μεταξύ αθλητών και αθλητικών ομοσπονδιών δεν είναι ισότιμη· αντίθετα, συχνά συγκεντρώνει χαρακτηριστικά κάθετης σχέσης, ανάλογης με εκείνη που υφίσταται μεταξύ

⁵⁸. Σημ. 90 των Προτάσεών της.

⁵⁹. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 2ας Φεβρουαρίου 2012 σχετικά με την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης του αθλητισμού (2011/2087(INI)) EE C 239E, 20.08.2013.

⁶⁰. ΕΔΔΑ *Mutu και Pechstein κατά Ελβετίας* (Προσφυγές Νος 40575/10 και 67474/10), απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2018, παρ. 98. Βλ. A. DUVAL, Not in My Name! Claudia Pechstein and the Post-Consensual Foundations of the Court of Arbitration for Sport, σε: H. R. Fabri [et al.] (eds), *International Judicial Legitimacy: new voices and approaches*, Nomos, Baden-Baden, 2020, σσ. 169-202, G. WAGNER / O. SAMANCI, *Arbitration meets human rights – the Pechstein saga and its implications for commercial disputes*, *Arbitration International*, 2025, σσ. 257-285.

⁶¹. ΕΔΔΑ *Mutu και Pechstein κατά Ελβετίας*, ό.π.

⁶². *Ibid*, παρ. 150-159.

⁶³. Βλ. σημ. 38 των Προτάσεών της.

⁶⁴. Βλ. σημ. 33 των Προτάσεών του στην υπόθεση C-650/22, *FIFA*, 30.04.2024, ECLI:EU:C:2024:375.

κράτους και ιδιώτη, λόγω της έντονα ιεραρχικής δομής του επαγγελματικού αθλητισμού σε διεθνές και εθνικό επίπεδο⁶⁵. Συνεπώς, κατά το ΑΟΔΕ, οι σχέσεις μεταξύ των αθλητών και των αθλητικών ομοσπονδιών μπορούν να διακριθούν από τις ισότιμες, οριζόντιες σχέσεις που χαρακτηρίζουν τις συνήθεις συμβατικές συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών. Βασιζόμενο σε αυτές τις σκέψεις του ΑΟΔΕ, το ΕΔΔΑ, στην υπόθεση της Caster Semenya, που αναφέρθηκε παραπάνω, διέκρινε μεταξύ της εμπορικής διαιτησίας και της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας ενώπιον του CAS, εστιάζοντας ιδίως στο ζήτημα της εξαιρετικά περιορισμένης εξουσίας ελέγχου που διαθέτει το ΑΟΔΕ. Συγκεκριμένα, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι, ενώ ο περιορισμένος έλεγχος των διαιτητικών αποφάσεων μπορεί να δικαιολογείται στο πλαίσιο της εμπορικής διαιτησίας – όπου ιδιώτες, που βρίσκονται γενικά σε ισότιμη θέση, επιλέγουν οικειοθελώς την επίλυση των διαφορών τους μέσω διαιτησίας – η ίδια αυτή περιορισμένη δυνατότητα ελέγχου μπορεί να καθίσταται προβληματική στον τομέα της αθλητικής διαιτησίας, όπου ιδιώτες, όπως οι επαγγελματίες αθλητές, βρίσκονται συχνά αντιμέτωποι με πολύ ισχυρούς αθλητικούς οργανισμούς⁶⁶. Όπως χαρακτηριστικά κατέληξε το ΕΔΔΑ, δεν συντρέχει λόγος οι επαγγελματίες αθλητές να τυγχάνουν μειωμένης νομικής προστασίας σε σύγκριση με εκείνη που παρέχεται σε όσους δραστηριοποιούνται σε πιο συμβατικά επαγγέλματα⁶⁷.

Η Γεν. Εισαγγελέας Čapeta, σε απόλυτη ευθυγράμμιση με τις ανωτέρω θέσεις, διακρίνει σαφώς την αθλητική διαιτησία ενώπιον του CAS από άλλες μορφές διαιτησίας, προτείνοντας μια διαφορετική προσέγγιση. Πιο συγκεκριμένα, εισηγείται την ανάπτυξη μιας προσέγγισης ειδικώς προσαρμοσμένης στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συστήματος διαιτησίας του CAS, με στόχο την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της αναγνώρισης της ιδιαιτερότητας του αθλητικού τομέα και της ανάγκης συμμόρφωσης προς τις θεμελιώδεις αρχές της ενωσιακής έννομης τάξης. Με τις Προτάσεις της, καλεί, κατ' ουσίαν, το Δικαστήριο να απομακρυνθεί από την πάγια νομολογία *Eco Swiss* και να διαμορφώσει ένα ειδικό πλαίσιο για την υποχρεωτική διαιτησία ενώπιον του CAS, το οποίο θα ανταποκρίνεται στις λειτουργικές και θεσμικές ιδιαιτερότητες αυτού του εξειδικευμένου αθλητικού δικαιοδοτικού μηχανισμού. Ιδίως, θα λαμβάνει υπόψη ότι η δικαιοδοσία του CAS κατά κανόνα επιβάλλεται μονομερώς στους αθλητές και στους συλλόγους μέσω κανόνων αναγκαστικού χαρακτήρα που θεσπίζονται από μονοπωλιακού τύπου ρυθμιστικές οντότητες, με αποτέλεσμα να αποκλείεται η πρόσβαση των ιδιωτών στην τακτική δικαιοσύνη.

Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα το επαγγελματικό ποδόσφαιρο, η Γεν. Εισαγγελέας παρατηρεί ότι το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο της FIFA -του ανώτατου ρυθμιστικού φορέα στον χώρο του ποδοσφαίρου- ουσιαστικά εξαναγκάζει τους αθλητές να υποβάλλουν τις διαφορές τους στις πειθαρχικές της επιτροπές και, στη συνέχεια, στο CAS. Οι ποδοσφαιριστές που επιθυμούν να ακολουθήσουν καριέρα ως επαγγελματίες αθλητές και να βιοπορίζονται από την άσκηση του επαγγέλματός τους, υποχρεούνται να αποδεχθούν τη ρήτρα διαιτησίας που περιλαμβάνεται στο καταστατικό της FIFA. Η μη αποδοχή της ρήτρας συνεπάγεται αποκλεισμό από τις διοργανώσεις της FIFA και, στην πράξη, αποκλεισμό από την επαγγελματική άσκηση του ποδοσφαίρου. Το ίδιο το ΑΟΔΕ, εξάλλου, σε απόφασή του, έχει αναγνωρίσει ότι αθλητής που επιθυμεί να συμμετάσχει σε αγώνες που διοργανώνονται από αθλητική ομοσπονδία, της οποίας οι κανονισμοί προβλέπουν προσφυγή σε διαιτησία, δεν διαθέτει ουσιαστικά άλλη επιλογή παρά να αποδεχθεί τη ρήτρα διαιτησίας. Διαφορετικά, όπως πολύ χαρακτηριστικά επισημαίνεται στην απόφαση, ο αθλητής θα βρεθεί αντιμέτωπος με το εξής δίλημμα: να αποδεχθεί τον μηχανισμό διαιτησίας ή να ασκήσει το άθλημά του σε μη επαγγελματικό πλαίσιο⁶⁸. Επομένως, δεν χωρεί αμφιβολία ότι ο μηχανισμός διαιτησίας που θεσπίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο δεν αντανάκλα την ελεύθερη και πραγματική βούληση των αθλητών να αποκλείσουν την πρόσβασή τους σε δικαστήρια του ενωσιακού δικαιοδοτικού συστήματος ή να παρακάμψουν

⁶⁵. Décision du Tribunal fédéral suisse 4A_248/2019 & 4A_398/2019, 25.08.2020=ATF 147 III 49, point 9.4., με παραπομπή στην Décision du Tribunal fédéral suisse 4P.172/2006, 22.03.2007=ATF 133 III 235.

⁶⁶. ΕΔΔΑ *Mutu και Pechstein κατά Ελβετίας*, ό.π., παρ. 177.

⁶⁷. Ibid, παρ. 178.

⁶⁸. Décision du Tribunal fédéral suisse 4P.172/2006, 22.03.2007=ATF 133 III 235, point 4.3.2.2.

την εφαρμογή κανόνων της Ένωσης. Η αποδοχή της ρήτρας διαιτησίας στην ουσία επιβάλλεται ως όρος συμμετοχής τους στους αγώνες που διοργανώνει η αντίστοιχη ομοσπονδία⁶⁹.

Η ιδιαιτερότητα αυτή δικαιολογεί, κατά την άποψή μας, τη διαφορετική αντιμετώπιση της αθλητικής διαιτησίας ενώπιον του CAS από άλλες μορφές ιδιωτικής διαιτησίας, με στόχο την καθιέρωση ενός πιο διαφανούς πλαισίου ελέγχου σε επίπεδο Ένωσης. Εκτιμούμε ότι η άνιση διαπραγματευτική δύναμη μεταξύ των μερών στην αθλητική διαιτησία θα αποτελέσει έναν από τους βασικότερους προβληματισμούς του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-600/23. Επιπλέον, το γεγονός ότι ορισμένοι αθλητικοί οργανισμοί ασκούν ρυθμιστικές αρμοδιότητες ανάλογες με εκείνες κρατικών φορέων, θεσπίζοντας δεσμευτικούς κανόνες με σαφή αντίκτυπο στην ενωσιακή έννομη τάξη, καθιστά επιτακτικότερη την ανάγκη να επανεξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο οι κανόνες αυτοί ελέγχονται ως προς τη συμβατότητά τους με το δίκαιο της Ένωσης. Είναι κρίσιμο να κατανοηθεί ότι οι διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες, παρότι τυπικά είναι μη κρατικές οντότητες, συχνά ασκούν στην πράξη κανονιστική εξουσία και ενεργούν ως *de facto* διεθνείς νομοθέτες. Με άλλα λόγια, διαμορφώνουν πρότυπα και θεσπίζουν δεσμευτικούς κανόνες που επηρεάζουν κρίσιμους τομείς σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως η εργασία, ο ανταγωνισμός, η υγεία, το φύλο⁷⁰. Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά τη στενή σχέση πολλών αθλητικών κανόνων με την ενωσιακή έννομη τάξη, δεν υπάρχει θεσμοθετημένη οδός ελέγχου τους σε επίπεδο Ένωσης. Πρόκειται για ένα θεσμικό κενό που εύλογα γεννά ανησυχίες. Η κατεξοχήν προβληματική πτυχή της υποχρεωτικής διαιτησίας ενώπιον του CAS συνίσταται στο ότι κανόνες και πρακτικές των ομοσπονδιών σε τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης ενδέχεται να διαφεύγουν του ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου από τα ενωσιακά δικαστήρια, παρόλο που τα μέρη δεν έχουν επιλέξει εκουσίως να αποκλείσουν την εφαρμογή κανόνων του δικαίου της Ένωσης στις μεταξύ τους καταστάσεις. Η χρήση αυτού του είδους διαιτησίας στον αθλητισμό ενδέχεται, συνεπώς, να έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων που απορρέουν για τους αθλητές από το δίκαιο της Ένωσης⁷¹.

Η επιφυλακτικότητα της Ένωσης απέναντι στις οιονεί κρατικές και ρυθμιστικές λειτουργίες των αθλητικών οργανισμών αποτυπώνεται ήδη σε τολμηρές, πρόσφατες αποφάσεις του Δικαστηρίου⁷². Δεδομένου του υποχρεωτικού χαρακτήρα της δικαιοδοσίας του CAS, και το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει την ανάγκη να εφαρμόζονται όλες οι εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ (δίκαιη δίκη) στο πλαίσιο της διαιτητικής διαδικασίας⁷³. Θεωρούμε λοιπόν ότι, πλέον, η νομολογία προσανατολίζεται σε μια πιο προσεκτική εξέταση της σχέσης της αθλητικής διαιτησίας με το δίκαιο της Ένωσης και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Υπό αυτό το πρίσμα, αναμένεται ότι η επικείμενη κρίση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-600/23 θα εξυπηρετεί την ανάγκη για διευρυμένο έλεγχο των διαιτητικών αποφάσεων του CAS, προκειμένου να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Η αυστηροποίηση του ελέγχου των αποφάσεων του CAS κρίνεται επιβεβλημένη και για τον πρόσθετο λόγο ότι το CAS δέχεται -και δικαίως- έντονες επικρίσεις για περιορισμένη διαφάνεια και αυθαιρεσία στις διαδικασίες του⁷⁴. Ενόψει των ανωτέρω, η Γεν. Εισαγγελέας καλεί το Δικαστήριο να διευρύνει τις διαπιστώσεις στις οποίες κατέληξε στην απόφαση για την ISU όσον αφορά την έκταση του ελέγχου που πρέπει να ασκούν τα εθνικά δικαστήρια επί των αποφάσεων του CAS.

⁶⁹. Έτσι και ΕΔΔΑ *Mutu και Pechstein κατά Ελβετίας*, ό.π., παρ. 103 επ., ιδίως παρ. 113-115.

⁷⁰. L. HOLZER, *International sports federations as de facto lawmakers: Queer-feminist explorations of the gendered power of sports law*, *Leiden Journal of International Law*, 2024, σσ. 891-914, P. A. KYRIAKOU, *The AG's Opinion in Seraing: Protecting Autonomy and Integration, but at What Cost?*, *Cambridge International Law Journal*, 27.05.2025.

⁷¹. ΔΕΕ C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, ό.π., σκ. 194.

⁷². ΔΕΕ C-650/22, *FIFA*, 04.10.2024, ECLI:EU:C:2024:824, ΔΕΕ C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, ό.π., ΔΕΕ C-333/21, *European Superleague Company*, ό.π., ΔΕΕ C-680/21, *Royal Antwerp Football Club*, ό.π.

⁷³. ΕΔΔΑ *Mutu και Pechstein κατά Ελβετίας*, ό.π., παρ. 115.

⁷⁴. A. RIGOZZI, *Sports Arbitration and the European Convention of Human Rights – Pechstein and beyond*, σε: Ch. Müller / S. Besson / A. Rigozzi (eds), *New Developments in International Commercial Arbitration 2020*, Stämpfli Editions, 2020, σ. 96 επ.

Από την άλλη πλευρά, μια επιπλέον ιδιαιτερότητα της αθλητικής διαιτησίας, που ορθώς εντοπίζει και αναδεικνύει η Γεν. Εισαγγελέας, είναι η αυτονομία όσον αφορά την εκτέλεση των αποφάσεων του CAS στο σύστημα της FIFA⁷⁵. Το γεγονός ότι η εν λόγω εκτέλεση μπορεί γενικά να πραγματοποιηθεί από την FIFA χωρίς να απαιτείται παρέμβαση εθνικού δικαστηρίου, πολλώ δε μάλλον «δικαστηρίου κράτους μέλους» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, οδηγεί στην εύλογη σκέψη ότι απαιτούνται εν προκειμένω ισχυρότερα μέσα έννομης προστασίας από αυτά που θεωρείται ότι επαρκούν στο πλαίσιο της εμπορικής διαιτησίας για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και της ομοιομορφίας του δικαίου της Ένωσης. Σε ορισμένες, βέβαια, έννομες τάξεις, αυτόνομο σύστημα εκτέλεσης, με την έννοια της *αυτόματης* εκτέλεσης, δεν ισχύει. Στη Γερμανία, για παράδειγμα, ο ηττηθείς διάδικος στην αλλοδαπή διαιτητική διαδικασία μπορεί να υποβάλει τη διαιτητική απόφαση σε (περιορισμένο) έλεγχο από τα τακτικά δικαστήρια με την άσκηση αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής (*negative Feststellungsklage*)⁷⁶, ώστε η αλλοδαπή διαιτητική απόφαση να μην παράξει αποτελέσματα στη γερμανική έννομη τάξη⁷⁷. Επομένως, η ανησυχία που εκφράζεται από τη Γεν. Εισαγγελέα ως προς το αυτόνομο σύστημα εκτέλεσης της FIFA δεν αφορά κατ' ακριβολογία το σύνολο των κρατών μελών, αλλά μόνο τις έννομες τάξεις εκείνες που δεν προβλέπουν αντίστοιχη διαδικασία ελέγχου.

Με βάση όσα έχουν ήδη αναφερθεί, το ερώτημα που ανακύπτει είναι το εξής: Πώς τα χαρακτηριστικά της αθλητικής διαιτησίας ενώπιον του CAS και οι εν γένει ιδιαιτερότητες της αθλητικής έννομης τάξης μπορούν να συμβιβαστούν με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, ιδίως με την ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας; Η Γεν. Εισαγγελέας υιοθετεί μια «ρίζοσπαστική» στάση καλώντας το Δικαστήριο να αναπτύξει μια εξατομικευμένη προσέγγιση για τον δικαστικό έλεγχο των διαιτητικών αποφάσεων στο πλαίσιο της υποχρεωτικής αθλητικής διαιτησίας, σύμφωνα με την οποία: α) οι αποφάσεις του CAS θα στερούνται ισχύος δεδικασμένου (*res judicata*) εντός της Ένωσης, και β) τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών θα μπορούν να επανεξετάζουν τους κανόνες και τις αποφάσεις των αθλητικών ομοσπονδιών ή ενώσεων έναντι *κάθε* κανόνα του δικαίου της Ένωσης (*de novo*) και παρά την ύπαρξη απόφασης του CAS που επικυρώνει τη νομιμότητά τους – τούτο δε, στο πλαίσιο όλων των ένδικων διαδικασιών (άμεσου ή παρεμπύπτοντος ελέγχου).

Ποιες θα είναι οι συνέπειες μιας αντίστοιχης κρίσης του Δικαστηρίου; Θα μπορούσε ο επιδιωκόμενος σκοπός, ήτοι η διασφάλιση στους αθλητές του δικαιώματός τους αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως αποτυπώνεται στα άρθρα 19 παρ. 1 της ΣΕΕ και 47 του ΧΘΔΕΕ, να επιτευχθεί χωρίς την ολική ανατροπή του *status quo* της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας;

(γ) Οι συνέπειες της απόφασης του Δικαστηρίου, εφόσον ακολουθηθεί η γνώμη της Γεν. Εισαγγελέως

Οι συνέπειες μιας απόφασης του Δικαστηρίου με το ανωτέρω περιεχόμενο θα ξεπερνούσαν κατά πολύ τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης C-600/23, δεδομένου ότι όλες οι μεγάλες αθλητικές ομοσπονδίες προβλέπουν υποχρεωτική και αποκλειστική δικαιοδοσία του CAS. Η υιοθέτηση της άποψης της Γεν. Εισαγγελέως από το Δικαστήριο θα καθιστούσε, καταρχάς, τις αποφάσεις του CAS μη δεσμευτικές στις έννομες τάξεις των κρατών μελών, υποβαθμίζοντας τη νομική τους βαρύτητα και το κύρος της αθλητικής διαιτησίας εν γένει⁷⁸. Περαιτέρω, θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα τη μαζική προσφυγή αθλητών και αθλητικών συλλόγων

⁷⁵. Βλ. και Απόφαση C(2017) 8230 final της Επιτροπής, της 8ης Δεκεμβρίου 2017, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση AT.40208 – Κανόνες επίλεξιμότητας της Διεθνούς Ένωσης Παγοδρομίας), αιτιολογική σκ. 284.

⁷⁶. U. HAAS / H. KAHLERT, Die Zukunft der Sportschiedsgerichtsbarkeit nach ISU und RFC Seraing, SpuRt, 2025, σ. 223.

⁷⁷. Βλ., συναφώς, U. HAAS / H. KAHLERT / A. RIGOZZI, Sports Arbitration Under Threat, Jusletter, 19 May 2025, σσ. 6-8.

⁷⁸. M. KINTRUP, Wirksamer gerichtlicher Rechtsschutz gegen obligatorische Sportschiedsgerichtsbarkeit, SpuRt, 2025, σ. 163.

ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών, με αίτημα την επί της ουσίας επανεξέταση ζητημάτων που έχουν ήδη κριθεί με αποφάσεις του CAS. Και τούτο, ανεξάρτητα από τυχόν ρήτρες αποκλειστικής δικαιοδοσίας υπέρ του CAS.

Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι μια τέτοια εξέλιξη ενδέχεται να έχει τόσο ευνοϊκές όσο και δυσμενείς συνέπειες για τα εμπλεκόμενα μέρη. Ευνοϊκές θα είναι οι συνέπειες για τους αθλητές και τους αθλητικούς συλλόγους, οι οποίοι δεν έχουν την ίδια διαπραγματευτική ισχύ με μια αθλητική ομοσπονδία και δεν έχουν συναινέσει ελεύθερα και σε ισότιμη βάση στην επίλυση των διαφορών τους από διαιτητικό μηχανισμό. Τούτο βέβαια, αν και μάλλον συμβαίνει στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, δεν είναι απόλυτο και χρειάζεται εδώ μία επισήμανση. Ακριβέστερα, θα πρέπει κανείς να διακρίνει μεταξύ υποχρεωτικής και μη υποχρεωτικής αθλητικής διαιτησίας, όπως εξάλλου έχει πράξει και το ΕΔΔΑ⁷⁹. Παράδειγμα μη υποχρεωτικής αθλητικής διαιτησίας προσφέρει το άρθρο 22 παρ. 1 του κανονισμού της FIFA για το καθεστώς και τη μεταγραφή των ποδοσφαιριστών (*«Με την επιφύλαξη του δικαιώματος κάθε παίκτη, προπονητή, ομοσπονδίας ή συλλόγου να προσφύγει σε τακτικό δικαστήριο για διαφορές που σχετίζονται με την απασχόληση...»*). Ακόμη, το άρθρο 50 παρ. 3 του ισχύοντος καταστατικού της FIFA απαριθμεί συγκεκριμένες περιπτώσεις προσφυγών ως προς τις οποίες η δικαιοδοσία του CAS αποκλείεται εκ των προτέρων⁸⁰. Τέλος, ας σκεφτούμε το μάλλον σπάνιο -αλλά πάντως όχι εντελώς απίθανο σενάριο- ένας αθλητής, λόγω της μεγάλης φήμης του, ή ένας αθλητικός σύλλογος με σημαντική ισχύ, να είναι σε θέση να διαπραγματευτεί επί ίσους όρους με αθλητική ομοσπονδία και η συμφωνία διαιτησίας να είναι πράγματι αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης και των δύο μερών⁸¹. Επομένως, η προσέγγιση της Γεν. Εισαγγελέως, ακόμη κι αν θεωρήσουμε ότι γίνεται δεκτή από το Δικαστήριο, θα πρέπει να ισχύσει μόνο για την «υποχρεωτική» αθλητική διαιτησία και όχι αδιακρίτως για όλες τις περιπτώσεις αθλητικής διαιτησίας.

Στο πλαίσιο λοιπόν της «υποχρεωτικής» αθλητικής διαιτησίας, μια ερμηνεία που θα επέτρεπε στα ενωσιακά εθνικά δικαστήρια, και εν τέλει στο ίδιο το Δικαστήριο, να επανεξετάζουν πλήρως (*de novo*) τις αποφάσεις του CAS σε διαδικασίες εντός της Ένωσης, θα ενίσχυε τη δικαστική προστασία των αθλητών, διευρύνοντας την πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη. Ακόμη, θα ενίσχυε τα οικονομικά και λοιπά δικαιώματά τους έναντι διεθνών/εθνικών ομοσπονδιών με σημαντική θεσμική ισχύ και επιρροή⁸². Για τους φορείς του αθλητισμού, ο μηχανισμός διαιτησίας του CAS και ο πολύ περιορισμένος έλεγχος των αποφάσεών του από το ΑΟΔΕ

⁷⁹. Στην υπόθεση *Mutu και Pechstein κατά Ελβετίας*, το ΕΔΔΑ έκρινε διαφορετικά για καθέναν από τους προσφεύγοντες. Ειδικότερα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αποδοχή από την Claudia Pechstein της δικαιοδοσίας του CAS σύμφωνα με τους κανόνες της ISU έπρεπε να θεωρηθεί υποχρεωτική διαιτησία (βλ. παρ. 115). Αντίθετα, όσον αφορά τον Adrian Mutu, διαπίστωσε ότι οι κανόνες της FIFA του 2001 προέβλεπαν πράγματι την προσφυγή σε διαιτησία, με την επιφύλαξη, ωστόσο, του δικαιώματος κάθε ποδοσφαιριστή ή συλλόγου να προσφύγει ενώπιον τακτικού δικαστηρίου (μη υποχρεωτική αθλητική διαιτησία). Οι εφαρμοστέοι κανόνες της FIFA, δηλαδή, δεν επέβαλλαν τη διαιτησία, αλλά άφηναν την επιλογή του μηχανισμού επίλυσης διαφορών στη συμβατική ελευθερία των μερών (βλ. παρ. 116). Επισημαίνεται πάντως ότι το καταστατικό της FIFA, όπως ισχύει σήμερα, περιέχει ρήτρα υποχρεωτικής διαιτησίας (άρθρο 59 παρ. 2) και, ως εκ τούτου, ευθυγραμμίζεται με τους κανόνες της ISU. Βλ., συναφώς, ΕΔΔΑ *Ali Rıza και λοιποί κατά Τουρκίας* (Προσφυγές Νος 30226/10 και 5506/16), απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2020, παρ. 174. Πρβλ. και Report of the Commission, *Bramelid και Malmstrom κατά Σουηδίας* (Προσφυγές Νος 8588/79 και 8589/79), 12 Δεκεμβρίου 1983, παρ. 30.

⁸⁰. Article 50 para. 3 (Jurisdiction of CAS): *«CAS, however, does not deal with appeals arising from: (a) violations of the Laws of the Game; (b) suspensions of up to four matches or up to three months (with the exception of doping decisions); (c) decisions of the Football Tribunal concerning the recognition of a national dispute resolution chamber; and (d) decisions against which an appeal to an independent and duly constituted arbitration tribunal recognised under the rules of an association or confederation may be made»*.

⁸¹. M. KINTRUP, Wirksamer gerichtlicher Rechtsschutz gegen obligatorische Sportschiedsgerichtsbarkeit, ό.π., σ. 162. S. BASTIANON, Sports arbitration and EU law: What is at stake? Summary in the wake of the Opinion of the Advocate General Čapeta in the Seraing case, EUROJUS, 2025, σ. 162.

⁸². Βλ. και G. ÍÑIGUEZ, EU Law and Athletes' Rights: how many Strings to the Court's Bow?, EU Law Live, 24.02.2025.

αποτελούν σημαντικό πλεονέκτημα, καθώς επιτρέπουν την αποφυγή του πλήρους ελέγχου των κανόνων τους από τα ενωσιακά εθνικά δικαστήρια υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης⁸³.

Από την άλλη πλευρά, δεν θα πρέπει κανείς να παραβλέψει τις αρνητικές επιπτώσεις μιας τέτοιας «επαναστατικής» προσέγγισης. Καταρχάς, η υιοθέτηση μιας στάσης εχθρικής απέναντι στη διεθνή διαιτησία θα έπληττε τα συμφέροντα της Ένωσης, η οποία έχει κάθε λόγο να θέλει να διαφυλάξει τη διεθνή της εικόνα και τη φήμη μιας έννομης τάξης φιλικής προς τη διαιτησία. Επιπλέον, είναι προς όφελος του κόσμου του αθλητισμού η ύπαρξη ενός ενιαίου και εξειδικευμένου δικαστηρίου που ερμηνεύει ομοιόμορφα τους ισχύοντες αθλητικούς κανόνες και εξασφαλίζει την ίση μεταχείριση όλων των εμπλεκόμενων στον επαγγελματικό αθλητισμό. Η πλήρης υποβάθμιση της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του CAS θα διαταράξει ένα σύστημα διαιτησίας που, παρά τις όποιες αδυναμίες του, λειτουργεί από το 1984, εκδίδει κατά βάση δίκαιες αποφάσεις και χαίρει ευρείας αποδοχής στον επαγγελματικό αθλητισμό υψηλού επιπέδου. Η δυνατότητα αμφισβήτησης των αποφάσεων του CAS ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου κράτους μέλους και για οποιονδήποτε ζήτημα του δικαίου της Ένωσης θα οδηγήσει σε ανασφάλεια δικαίου, αντιφατικές ή ασυνεπείς αποφάσεις, ανομοιόμορφες ή αποσπασματικές ερμηνείες των αθλητικών κανόνων, μακροχρόνιες και δαπανηρές δικαστικές διαμάχες με αβέβαιο αποτέλεσμα. Αρκεί, για παράδειγμα, να φανταστεί κανείς πώς θα διαμορφωνόταν η κατάσταση στον παγκόσμιο αθλητισμό, αν κανόνες/αποφάσεις της FIFA ή άλλου οργανισμού στον χώρο του επαγγελματικού αθλητισμού, που έχουν επικυρωθεί από το CAS και το ΑΟΔΕ, μπορούσαν να αμφισβητηθούν εκ νέου ενώπιον οποιουδήποτε εθνικού δικαστηρίου της Ένωσης, για οποιονδήποτε λόγο που αφορά το δίκαιο της Ένωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι, στο εισαγωγικό σημείωμα που συνοδεύει το ενημερωτικό δελτίο 2025/1 του CAS, ο Γενικός Διευθυντής, M. Reeb, αναγνωρίζει τη σημασία των Προτάσεων της Γεν. Εισαγγελέως Čáprta, αλλά, την ίδια στιγμή, επισημαίνει ότι: *«Παρότι είναι ακόμη πρόωρο να προβλεφθούν οι άμεσες συνέπειες μιας ευρύτερης διαδικασίας επανεξέτασης των αποφάσεων του CAS, θα είναι σημαντικό να διατηρηθεί ένας αποτελεσματικός μηχανισμός επίλυσης αθλητικών διαφορών – όχι μόνο σε επίπεδο CAS, αλλά και κατά το στάδιο της μεταγενέστερης προσφυγής – ο οποίος θα είναι συμβατός με το δίκαιο της Ένωσης, αλλά και ανθεκτικός σε τακτικές καθυστέρησης και παρελκυστικές στρατηγικές. Θα είναι επίσης σημαντικό να αποφευχθεί οποιαδήποτε ανισορροπία μεταξύ Ευρωπαίων και μη Ευρωπαίων εμπλεκόμενων, λαμβανομένου υπόψη ότι η δικαιοδοσία του CAS δεν περιορίζεται στην ευρωπαϊκή ήπειρο»*⁸⁴. Παράλληλα, ο M. Reeb τονίζει την ανάγκη διατήρησης μιας ταχείας, οικονομικά προσιτής, εξειδικευμένης και ποιοτικής μεθόδου επίλυσης διεθνών διαφορών και δηλώνει ρητά ότι θα ληφθεί κάθε αναγκαίο μέτρο εκ μέρους του CAS για να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία επανεξέτασης των αποφάσεων του θα παραμείνει όχι μόνο αποτελεσματική, αλλά και απλή.

(δ) Προτεινόμενες εναλλακτικές λύσεις

Οι ιδιαιτερότητες της υποχρεωτικής διαιτησίας του CAS πρέπει να αντισταθμιστούν με αυστηρότερο έλεγχο των αποφάσεών του. Μάλιστα, ο έλεγχος απαιτείται να είναι εξωτερικής προέλευσης, διότι ο έλεγχος που ασκεί το ΑΟΔΕ είναι πολύ οριακός και επαχθής για τους αθλητές. Επιπλέον, στην πράξη σπάνια οδηγεί σε ανατροπή των αποφάσεων του CAS⁸⁵.

Καταρχάς, η έλλειψη μέσων έννομης προστασίας που παρέχουν στον εθνικό δικαστή τη δυνατότητα να ασκήσει εξουσία δικαστικού ελέγχου των κανόνων της FIFA έναντι του δικαίου

⁸³. N. LUFT, Sports Arbitration and EU Competition Law: No Escape to Switzerland!, Kluwer Arbitration Blog, 08.03.2024, P. PASCHALIDIS, ISU v Commission: Arbitration as a Reinforcement of Infringements of EU Competition Law, Kluwer Competition Law Blog, 09.01.2024, A. DUVAL, Towards a transnational Solange: The Court of Arbitration for Sport and EU law, σε: T. Hörnle / C. Möllers / G. Wagner (eds), Gerichte und ihre Äquivalente, Nomos, 2020, σσ. 35-36.

⁸⁴. CAS Bulletin 2025/1, 28.03.2025, σ. 4.

⁸⁵. M. A. WESTON, Simply A Dress Rehearsal? U.S. Olympic Sports Arbitration and De Novo Review at the Court of Arbitration for Sport, Georgia Journal of International & Comparative Law, 2009, σ. 103. Εξ όσων είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, μόνο σε μία περίπτωση έχει κριθεί απόφαση του CAS αντίθετη προς την ελβετική δημόσια τάξη. Βλ. Décision du Tribunal fédéral suisse 4A_558/2011, 27.03.2012=ATF 138 III 322.

της Ένωσης μπορεί να θεραπευτεί με κατάλληλες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Η τροποποίηση των κανόνων του CAS έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα διεξαγωγής της διαιτησίας και σε άλλες έδρες, εντός κρατών μελών της Ένωσης, θα ήταν μια λύση. Επιπλέον, το CAS θα πρέπει γενικώς να επανεξετάσει τη διαδικασία ελέγχου των αποφάσεων του και να αναπροσαρμόσει τους κανόνες του, ώστε να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης (π.χ. περί ανεξαρτησίας και αμεροληψίας). Η υπόθεση C-600/23 μπορεί να αποτελέσει αφορμή για σημαντικές προσαρμογές, όπως έχει συμβεί ξανά στο παρελθόν⁸⁶. Το CAS έχει αποδείξει, εξάλλου, ότι αφουγκράζεται τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διεθνής αθλητική διαιτησία. Έτσι και η UEFA, τον Ιούνιο του 2024, υιοθέτησε νέους κανόνες για την αδειοδότηση διεθνών αγώνων συλλόγων σε απάντηση στις αποφάσεις του Δικαστηρίου για την European Superleague και την ISU⁸⁷. Μεταξύ άλλων, οι κανόνες αυτοί προβλέπουν υποχρεωτική προσφυγή στη διαιτησία ενώπιον του CAS για την επίλυση τυχόν διαφορών, αλλά παρέχουν στον προσφεύγοντα τη δυνατότητα να δηλώσει εάν αποδέχεται τη Λωζάννη (Ελβετία) ως έδρα της διαιτησίας ή εάν, αντίθετα, επιλέγει ως εναλλακτική έδρα το Δουβλίνο (Ιρλανδία)⁸⁸. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η UEFA δεσμεύεται από την επιλογή του Δουβλίνου ως έδρας της διαιτησίας. Καθίσταται έτσι δυνατή η εξέταση των αποφάσεων του CAS από εθνικό δικαστήριο της Ένωσης: το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας⁸⁹. Επιπλέον, εφόσον το δικαστήριο αυτό είναι τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας, κατά την έννοια του άρθρου 267 παρ. 3 ΣΛΕΕ, υποχρεούται να ζητά τη συνδρομή του Δικαστηρίου για ζητήματα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης.

Με βάση το παράδειγμα της UEFA, οι αθλητικές ομοσπονδίες θα μπορούσαν να ορίσουν, για συγκεκριμένες κατηγορίες υποθέσεων, εναλλακτικές έδρες διαιτησίας εντός της ενωσιακής έννομης τάξης. Ακόμα και αυτή η προσέγγιση, ωστόσο, παρουσιάζει προβληματικά σημεία. Όπως προκύπτει από το άρθρο 34 παρ. 2 του Πρότυπου Νόμου της UNCITRAL για τη διεθνή εμπορική διαιτησία, ακύρωση της διαιτητικής απόφασης μπορεί να ζητηθεί μόνο για περιορισμένο αριθμό λόγων, μεταξύ των οποίων η αντίθεση προς την ιρλανδική (και κατ' επέκταση την ενωσιακή) δημόσια τάξη. Το ίδιο καθεστώς ισχύει στις περισσότερες δικαιοδοσίες. Ωστόσο, η Γεν. Εισαγγελέας έχει ήδη απορρίψει την επάρκεια του ελέγχου των διαιτητικών αποφάσεων με κριτήριο την τήρηση της δημόσιας τάξης, προτείνοντας έναν ευρύτερο έλεγχο υπό το πρίσμα του ενωσιακού δικαίου στο σύνολό του. Στην περίπτωση που η άποψη αυτή υιοθετηθεί από το Δικαστήριο, γεννώνται βάσιμες αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον το νομικό πλαίσιο της Ιρλανδίας (ή το αντίστοιχο νομικό πλαίσιο άλλου κράτους μέλους) είναι επαρκώς κατάλληλο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις διευρυμένου ελέγχου⁹⁰. Επιπλέον, η επιλογή εναλλακτικής έδρας διαιτησίας εναπόκειται αποκλειστικά στη βούληση των διαδίκων. Συνεπώς, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ορισμένες διαφορές με σαφές αποτύπωμα στο δίκαιο της Ένωσης να διαφεύγουν του δικαστικού ελέγχου από τα

⁸⁶. Σε απόφασή του το 1993 (Décision du Tribunal fédéral suisse 4P.217/1992, 15.03.1993=ATF 119 II 271), το ΑΟΔΕ είχε εκφράσει ανησυχίες ως προς την ανεξαρτησία του CAS έναντι της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής λόγω των διαρθρωτικών και οικονομικών δεσμών μεταξύ των δύο οργάνων. Σε απάντηση στην απόφαση αυτή, το CAS προχώρησε τότε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Βλ. περισσότερα σε D. KANE, *Twenty Years On: An Evaluation of the Court of Arbitration for Sport*, σε: I. S. Blackshaw / R. C. R. Siekmann / J. Soek (eds), *The Court of Arbitration for Sport 1984-2004*, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2006, σ. 458 επ.

⁸⁷. ΔΕΕ C-333/21, *European Superleague Company*, ό.π., ΔΕΕ C-124/21 P, *International Skating Union/Επιτροπή (ISU)*, ό.π.

⁸⁸. UEFA Authorisation Rules governing International Club Competitions (2024), Article 16 para. 3: «CAS shall primarily apply the UEFA Statutes, rules and regulations and subsidiarily Swiss law. The party filing the statement of appeal and/or a request for provisional measures, whichever is filed first with CAS, shall indicate in its first written submission to CAS whether the party accepts Lausanne, Switzerland, as seat of the arbitration or if the seat of the arbitration shall be in Dublin, Ireland, in derogation of Article R28 of the CAS Code. In the latter case, UEFA is bound by the choice of Dublin, Ireland, as seat of the arbitration and UEFA shall confirm its agreement to such seat in its first written reply to CAS. In case no seat is indicated in the first written submission to CAS, Article R28 of the CAS Code shall apply».

⁸⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 9(1)(a) του ιρλανδικού νόμου περί διαιτησίας του 2010 σε συνδ. με τα άρθρα 6 και 34(2) του Πρότυπου Νόμου της UNCITRAL για τη διεθνή εμπορική διαιτησία.

⁹⁰. M. MATAIJA / P. C. MAVROIDIS, *The Court of Arbitration for Sport (CAS) and EU Law. Never the Twain Shall Meet?*, ό.π., σ. 13.

ενωσιακά δικαστήρια⁹¹. Τέλος, δεν θα πρέπει να παραβλέψει κανείς τις δυσμενείς, πρακτικές συνέπειες που θα είχε η εφαρμογή διαφορετικών διαδικαστικών κανόνων στις διαιτησίες του CAS εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μια λύση που επαφίεται στην πρωτοβουλία των αθλητικών ομοσπονδιών θα ήταν η επανεξέταση και τροποποίηση των ρητρών διαιτησίας τους για τον ορισμό άλλων αθλητικών διαιτητικών φορέων ως αρμόδιων για την επίλυση των διαφορών, με έδρα σε κράτη μέλη της Ένωσης (π.χ. το DIS-Sportschiedsgericht στη Γερμανία). Και σε αυτή την περίπτωση, ωστόσο, θα εφαρμόζονταν διαφορετικοί διαδικαστικοί ή/και ουσιαστικοί κανόνες σε σχέση με τις διαιτητικές διαδικασίες του CAS εκτός ή και εντός Ένωσης – με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται.

Μια άλλη λύση θα ήταν ίσως η κατάργηση του υποχρεωτικού χαρακτήρα της δικαιοδοσίας του CAS. Στην περίπτωση της μη υποχρεωτικής αθλητικής διαιτησίας, η νομολογία *Eco Swiss* θα μπορούσε να τύχει αυτόματης εφαρμογής. Ωστόσο, ακόμα και σε ένα τέτοιο σενάριο θα ανέκυπταν πρακτικές δυσκολίες. Για παράδειγμα, πόσο εφικτό θα ήταν για τις διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες να διαπραγματεύονται με κάθε αθλητή ξεχωριστά τους όρους των συμφωνιών διαιτησίας; Επιπλέον, δεν προκύπτει με σαφήνεια από τις Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέως Čáręta το εύρος της ελευθερίας διαπραγμάτευσης που οι ομοσπονδίες θα όφειλαν να παρέχουν στους αθλητές, ώστε η διαιτησία να μην θεωρείται «υποχρεωτική».

Τέλος, μια ενδιαφέρουσα λύση που έχει διατυπωθεί στη βιβλιογραφία είναι να υιοθετηθεί από τα εθνικά δικαστήρια μια προσέγγιση που να προσομοιάζει προς αυτήν της νομολογίας *Solange* κατά τον έλεγχο των διαιτητικών αποφάσεων του CAS: *εφόσον* το CAS δεν διασφαλίζει ότι οι αθλητικές ομοσπονδίες σέβονται την ευρωπαϊκή δημόσια τάξη και *εφόσον* οι διαδικασίες του δεν συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, οι αποφάσεις του θα στερούνται ισχύος δεδουλευμένου εντός της Ένωσης και θα υπόκεινται σε πιο απαιτητικό δικαστικό έλεγχο από τα δικαστήρια των κρατών μελών⁹². Ο εμπνευστής αυτής της ιδέας θεωρεί ότι μια τέτοια προειδοποίηση θα συνέβαλε στη θεσμική μεταρρύθμιση του CAS και θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποφάσεις που λαμβάνουν σοβαρά υπόψη το δίκαιο της Ένωσης⁹³. Αν όμως θεωρηθεί ότι η αποτελεσματική δικαστική προστασία συνιστά μέρος της δημόσιας τάξης της Ένωσης και ότι παραβιάζεται κάθε φορά που ανακύπτουν ζητήματα ενωσιακού δικαίου στο πλαίσιο της υποχρεωτικής διαιτησίας του CAS, η προσέγγιση *Solange* θα έχανε μεγάλο μέρος της πρακτικής της αξίας⁹⁴.

Ενώ κάθε μία από τις ως άνω προτεινόμενες λύσεις παρουσιάζει θετικά στοιχεία και μπορεί σε έναν βαθμό να θεωρηθεί ως κατάλληλη εναλλακτική επιλογή με συγκεκριμένη πρακτική σημασία, όλες τους συνοδεύονται από αδυναμίες ή προβληματικά σημεία. Ανεξάρτητα από το ποια θα ακολουθηθεί το Δικαστήριο (αν τελικά ακολουθηθεί κάποια από αυτές), θεωρούμε λανθασμένη κάθε προσέγγιση που αναγνωρίζει την απόλυτη και άνευ όρων προτεραιότητα του δικαίου της Ένωσης έναντι του θεσμού της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας. Κατά την άποψή μας, στις Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέως Čáręta υπάρχουν στοιχεία υπερβολής με την έννοια ότι, εφόσον οι θέσεις της υιοθετηθούν από το Δικαστήριο, ενδέχεται να προκαλέσουν περισσότερα αδιέξοδα απ' όσα επιχειρούν να επιλύσουν. Προκειμένου να διαφυλαχθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ενωσιακής έννομης τάξης και ταυτόχρονα να μην ανατραπεί εκ θεμελίων το σύστημα διαιτησίας ενώπιον του CAS, το Δικαστήριο θα μπορούσε να υιοθετήσει μια πιο μετριοπαθή προσέγγιση στη βάση της λογικής *Solange* και της συλλογιστικής που αναπτύχθηκε στην απόφαση για την ISU. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να εξαρτά την αναγνώριση της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του CAS βάσει του δικαίου της Ένωσης

⁹¹. Ibid.

⁹². A. DUVAL, How the CJEU Should Supervise the Court of Arbitration for Sport. A Call for a Transnational *Solange* in the *Seraing* Case, *VerfBlog*, 18.02.2025, A. DUVAL, Towards a transnational *Solange*: The Court of Arbitration for Sport and EU law, ό.π., σσ. 40-43.

⁹³. A. DUVAL, Towards a transnational *Solange*: The Court of Arbitration for Sport and EU law, ό.π., σ. 42.

⁹⁴. Έτσι P. A. KYRIAKOU, The AG's Opinion in *Seraing*: Protecting Autonomy and Integration, but at What Cost?, ό.π.

από τη συμμόρφωσή τους με τη δημόσια τάξη της Ένωσης και, ιδίως, με τις θεμελιώδεις αρχές της Ένωσης και τα θεμελιώδη δικαιώματα ή τις θεμελιώδεις ελευθερίες των αθλητών, όπως κατοχυρώνονται στο δίκαιο της Ένωσης ή στην ΕΣΔΑ⁹⁵. Στο πλαίσιο αυτό, ο έλεγχος που θα μπορούσε να ασκηθεί από τα δικαστήρια του ενωσιακού δικαιοδοτικού συστήματος από την άποψη του δικαίου της Ένωσης, θα περιοριζόταν αποκλειστικά σε αυτά τα ζητήματα. Παρά το περιορισμένο εύρος του, ο έλεγχος αυτός θα ήταν, σε κάθε περίπτωση, αυστηρότερος από τον έλεγχο που ασκείται σήμερα από το ΑΟΔΕ.

Μια τέτοια λύση θα τελούσε σε πλήρη συμμόρφωση με τη Σύμβαση της Νέας Υόρκης, όπως αυτή οφείλει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών⁹⁶, καθώς και με το γενικό δημόσιο διεθνές δίκαιο. Πάντως, και εδώ δεν λείπουν τα προβληματικά σημεία: αν διατηρηθεί ο οριακός έλεγχος από το ΑΟΔΕ για ζητήματα που δεν αφορούν το δίκαιο της Ένωσης και παράλληλα προβλεφθεί ανατροπή του δεδικασμένου και δυνατότητα επανεξέτασης των διαιτητικών αποφάσεων από «δικαστήριο κράτους μέλους» για ζητήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης, θα οδηγηθούμε σε άνιση μεταχείριση των αθλητικών διαφορών.

VIII. Συμπερασματικές σκέψεις

Η αυτονομία της ενωσιακής έννομης τάξης και η υπεροχή του ενωσιακού δικαίου έχουν βρεθεί τα τελευταία χρόνια αντιμέτωπες με σοβαρές αμφισβητήσεις. Υπό το φως των αυξανόμενων θεσμικών προκλήσεων αλλά και της διαρκούς «πολυκρίσης» την οποία διέρχεται η Ευρώπη, παρατηρείται μια εντεινόμενη επιφυλακτικότητα της Ένωσης απέναντι σε εξωενωσιακούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών⁹⁷. Η επενδυτική διαιτησία μεταξύ κρατών μελών έχει ήδη βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και έχει κριθεί ασυμβίβαστη με το ενωσιακό δίκαιο. Πλέον, η προσοχή του Δικαστηρίου φαίνεται να μετατοπίζεται στον τομέα της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας, ο οποίος παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες.

Ο σύγχρονος αθλητισμός λειτουργεί σε ένα ιδιαίτερο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου οι αθλητικές ενώσεις διαθέτουν νομική αυτονομία, σημαντικές ρυθμιστικές αρμοδιότητες και ενίοτε αξιοσημείωτη οικονομική δύναμη και επιρροή. Συχνά, δηλαδή, δρουν κατά τρόπο που προσομοιάζει με εκείνον ενός κράτους. Δεν είναι τυχαίο ότι από αυτήν ακριβώς τη διαπίστωση εκκινεί την ανάλυσή της η Γεν. Εισαγγελέας Čapeta, παραπέμποντας μάλιστα ρητά σε ανάλογη θέση του Γεν. Εισαγγελέα Szpunar σε πρόσφατη υπόθεση.

Η υπόθεση *Royal Football Club Seraing* (C-600/23) δίνει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να εξετάσει ευθέως το σύστημα διαιτησίας του CAS με αφορμή διαφορά στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Οι Προτάσεις της Γεν. Εισαγγελέως Čapeta έχουν ήδη αποτελέσει αφορμή για έναν ευρύτερο διάλογο εντός της αθλητικής κοινότητας, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει μελλοντικά στη βελτίωση και θεσμική ωρίμανση του συστήματος της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας. Οι θέσεις της είναι, κατά την άποψή μας, τολμηρές, αλλά ακριβώς μέσα από την ένταση και την υπερβολή τους αναδεικνύουν ένα ουσιώδες ζήτημα: την ανάγκη για θεσμική προσαρμογή και ενίσχυση του συστήματος διαιτησίας ενώπιον του CAS με σεβασμό απέναντι στις συνταγματικές εγγυήσεις της Ένωσης. Η διάκριση που γίνεται μεταξύ παραδοσιακής εμπορικής διαιτησίας και υποχρεωτικής αθλητικής διαιτησίας είναι κρίσιμη στον βαθμό που δικαιολογεί, κατά τη Γεν. Εισαγγελέα, την ανατροπή του δεδικασμένου (*res judicata*) και τη δυνατότητα των εθνικών δικαστηρίων της Ένωσης να επανεξετάζουν πλήρως τις διαιτητικές αποφάσεις του CAS και, ενδεχομένως, να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο

⁹⁵. Ibid, A. DUVAL, How the CJEU Should Supervise the Court of Arbitration for Sport. A Call for a Transnational Solange in the Seraing Case, ό.π.

⁹⁶. Σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 1 της Σύμβασης της Βιέννης, «Μία συνθήκη πρέπει να ερμηνεύεται με καλή πίστη σύμφωνα με τη συνήθη έννοια που αποδίδεται στους όρους της συνθήκης στο σύνολό τους και υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού της». Όπως προκύπτει από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 31 απηχεί το εθνικό διεθνές δίκαιο, το οποίο αποτελεί μέρος της έννομης τάξης της Ένωσης. Βλ., ενδεικτικά, ΔΕΕ C-111/21, *Laudamotion*, 20.10.2022, ECLI:EU:C:2022:808, σκ. 22.

⁹⁷. P. A. KYRIAKOU, The AG's Opinion in Seraing: Protecting Autonomy and Integration, but at What Cost?, ό.π.

Δικαστήριο. Ενώ η Γεν. Εισαγγελέα μπορεί να επικροτηθεί ως προς την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της διαιτησίας του CAS δυνάμει του καταστατικού της FIFA (αποκλειστική και υποχρεωτική δικαιοδοσία, αυτόνομο σύστημα εκτέλεσης των αποφάσεων), είναι, κατά την άποψή μας, δύσκολο να αντιληφθεί κανείς πώς η προσέγγιση που προτείνει μπορεί να ευθυγραμμιστεί με τη Σύμβαση της Νέας Υόρκης⁹⁸ (από την οποία δεσμεύονται όλα τα κράτη μέλη), με το δημόσιο διεθνές δίκαιο γενικότερα, αλλά και με τις ιδιαιτερότητες της αθλητικής δικαιοσύνης.

Βεβαίως, κατανοούμε πλήρως τη λογική πίσω από τις Προτάσεις της. Η διεθνής αθλητική διαιτησία βρίσκεται σήμερα ενώπιον σημαντικών προκλήσεων. Η πολυαναμενόμενη απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-600/23 θα δώσει απαντήσεις σε κρίσιμα ερωτήματα και θα επιχειρήσει να συμφιλιώσει τη νομική αυτονομία των αθλητικών ομοσπονδιών με τις συνταγματικές εγγυήσεις της έννομης τάξης της Ένωσης. Η ανάγκη αυστηροποίησης του ελέγχου στον οποίο υποβάλλονται οι αποφάσεις του CAS είναι εμφανής. Ωστόσο, με κάθε σεβασμό προς την άποψη της Γεν. Εισαγγελέως, φρονούμε ότι η θέση της είναι μάλλον δυσανάλογη και δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στον κατακερματισμό του διεθνούς αθλητικού δικαίου και στην αποσταθεροποίηση της διαιτησίας του CAS, η οποία παραμένει ο ακρογωνιαίος λίθος της διεθνούς αθλητικής διαιτησίας.

Αντ' αυτού, προτείνεται να εξευρεθούν τρόποι για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στο σύστημα του CAS, ώστε οι αποφάσεις του να ανταποκρίνονται στην απαίτηση για αποτελεσματική δικαστική προστασία των αθλητών στους τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης⁹⁹. Μια λύση λιγότερο «ταραχώδης» για την αθλητική δικαιοσύνη θα μπορούσε να είναι η αναγνώριση της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του CAS βάσει του δικαίου της Ένωσης, υπό την προϋπόθεση της συμμόρφωσής τους με τη δημόσια τάξη της Ένωσης και, ιδίως, με τις θεμελιώδεις αρχές της Ένωσης και τα θεμελιώδη δικαιώματα ή τις θεμελιώδεις ελευθερίες των αθλητών. Και αυτή η λύση, ωστόσο, δεν παύει να έχει αδυναμίες καθώς συνοδεύεται από θεσμικά και πρακτικά ερωτήματα.

Αναμένεται ότι το Δικαστήριο θα λάβει δεόντως υπόψη τις αδιαμφισβήτητες ιδιαιτερότητες της αθλητικής έννομης τάξης πριν εκδώσει την απόφασή του, ιδίως τη διεθνή διάσταση των αθλητικών διαφορών λόγω της φύσης τους, την ανάγκη για ομοιόμορφους αθλητικούς κανόνες και συνεπή αλλά και συνεκτική νομολογία, τα μεγάλα χρηματικά ποσά που διακυβεύονται στον επαγγελματικό αθλητισμό υψηλού επιπέδου... Ο συμβιβασμός της ιδιαιτερότητας της αθλητικής έννομης τάξης με την ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας δεν θα είναι μια εύκολη υπόθεση. Σίγουρα όμως οδεύουμε προς μια πιο διαφανή διαδικασία επίλυσης διαφορών στον τομέα του αθλητισμού.

⁹⁸ U. HAAS / H. KAHLERT, Die Zukunft der Sportschiedsgerichtsbarkeit nach ISU und RFC Seraing, ό.π., σ. 224, D. MAVROMATI, Case C-600/23 - Royal Football Club Seraing v. FIFA, UEFA et al, Opinion of AG Ćapeta of 16 January 2025. The judicial protection of EU-based rights and the definition of a 'court or tribunal' under the EU Charter – An effort to pierce the veil of res judicata in sports arbitration?, SportLegis, 27.01.2025.

⁹⁹ Ορισμένες λύσεις που επιτυγχάνουν, αφενός, τη διασφάλιση της ενότητας και της συνέπειας στην ερμηνεία των διεθνών αθλητικών κανόνων και, αφετέρου, τον σεβασμό του δικαίου της Ένωσης περιγράφονται από τον F. GRAVINA, "Tu CASA no es mi casa": Is the Autonomy of EU Law Looming over Sport Arbitration?, European Foreign Affairs Review, 2025, σ. 114 επ.